

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Vliv eurasianismu na zahraniční politiku Ruské
federace**
Jitka Čapková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Vliv eurasianismu na zahraniční politiku Ruské
federace**

Jitka Čapková

Vedoucí práce:

PhDr. Magda Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Obsah

1. ÚVOD	5
2. EURASIANISMUS.....	6-7
2.1 Rusko-Eurasie historie a geopolitika.....	7-11
2.2 Historické eurasijství.....	11-13
2.3 Nový eurasianismus	13-16
2.3.1 Expanzionistický přístup	16-18
2.3.2 Civilizační přístup	18-19
2.3.3 Geoekonomický přístup.....	19-20
2.3.4 Stabilizační přístup	20-21
2.3.5 Západnictví	21-24
3. KONCEPTUÁLNÍ VÝVOJ RUSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY OD ROKU 1991 DO ROKU 2000.....	24-25
3.1 Kozyrevova éra 1991-1996	25-31
3.1.1 Koncepce zahraniční politiky RF z roku 1993	31-34
3.1.2 Vojenská doktrýna RF z roku 1993	34-35
3.1.3 Strategický plán RF se zeměmi – členy SNS.....	35-38
3.2 Primakovova éra 1996-1998.....	38-41
3.2.1 Směrem k aktivní ZP a efektivní reformě	41-46
3.2.2 Koncepce národní bezpečnosti RF 1997	46-50
3.2.3 ZP RF v počátcích éry Igora Ivanova	50-57
4. EURASIANISMUS A JEHO PROJEVY V PRAKTICKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE V OBDOBÍ VLÁDY VLADIMÍRA PUTINA A DMITRIJE MEDVĚDĚVA	58-60
4.1 Analýza vybraných strategických dokumentů ZP RF	60-63
4.1.1 Koncepce ZP RF z roku 2000	63-64

4.1.2	Koncepce národní bezpečnosti RF z roku 2000	64
4.1.3	Koncepce ZP RF z roku 2008	65-67
4.2	Rusko a jeho role v Eurasii	67-69
4.2.1	Stabilizační role RF v Eurasii-integrační procesy v Eurasii 69-71	
4.2.2	Expanzivní politika RF v Eurasii-intervence v Gruzii	71-72
4.2.3	Civilizacionisté a partnerství s Čínou	72-74
4.2.4	Geoekonomický přístup ve vztahu k Ukrajině	74-76
5.	ZÁVĚR	76-79
6.	SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ	80
6.1	Literatura	80-82
6.2	Internetové prameny	83-85
6.3	Dokumenty	86-87
7.	PŘÍLOHY	88-90
8.	RESUMÉ	91

1. ÚVOD

Po rozpadu Sovětského svazu bylo Rusko nuceno vypořádat se s novým uspořádáním světa a zároveň muselo řešit otázku, jaké bude jeho umístění v tomto pozměněném světovém uspořádání. Ruská zahraniční politika se tak po roce 1991 nacházela pod vlivem různých ideových směrů, soupeřících o vliv na ruskou zahraniční politiku. Tyto směry byly především ovlivněny západnickou a slavjanofilskou tradicí, jejichž kořeny sahají do 19. století. Dominantními se zpočátku staly liberální prozápadní koncepce Gajdarovy vlády (atlantismus, nové západnictví), prosazující zahraničně-politickou orientaci na Západ a začlenění do Ruska do západních ekonomických, politických a vojenských struktur. Opuštění západnických idejí v zahraniční politice je pak spojeno s nástupem Jevgenija Primakova do funkce ministra zahraničí v roce 1996. Primakov naopak začal prosazovat nezávislou politiku Ruska a mezinárodní spolupráci s Evropou a Asií, jako alternativu proti americké globální nadvládě. To byl začátek výrazného vlivu konkurenčního ideového a pro moji práci stěžejního proudu, eurasianismu, na reálnou zahraniční politiku Ruské federace. Tento specifický myšlenkový směr v dnešní době z globálního pohledu vyvolává zásadní geopolitické a strategické úvahy a proto považuji za důležité zabývat se v této práci vlivem eurasijských myšlenek na zahraniční politiku současné Ruské federace.

Eurasijství (eurasianismus) se zformovalo jako sociálně historický a politický ideový systém ve dvacátých letech 20. století v intelektuálních emigrantských kruzích v Sofii, Praze, Berlíně a Paříži a vycházelo z teze, že Eurasie představuje kontinent, který se nachází mezi Evropou a Asií a liší se od obou těchto celků jak geopoliticky, tak i kulturně, respektive civilizačně. V pozměněné podobě eurasianismus¹, představoval v 90.

¹ v tomto kontextu lze nalézt také pojmenování neo-eurasianismus

letech 20. století jednu z mnoha soupeřících politických ideologií, výrazně přispěl do diskuse na téma, jaké je místo Ruska ve světě a kam patří a stal se jedním z hlavních směrů ruského geopolitického diskurzu.

Hlavním znakem původního i současného eurasianismu je pojetí Ruska jako entity, která není evropská, ani asijská, ale eurasijská. Jelikož pouze „filosofické“ pojetí eurasianismu nemá prakticky žádný vliv na zahraniční politiku, důležitější je proto pro moji práci geopolitický význam eurasianismu (způsob interpretace pozice Ruska v mezinárodním systému). Geopolitické myšlení ovlivněné do značné míry eurasijánstvím jako specifickým ideovým proudem, který jak jsem již uvedla, se v ruské politické filosofii vyvinul v první polovině 20. století a tvořil v tomto období především v rámci ruské emigrace jakousi alternativu oficiálnímu uvažování o zahraniční politice v SSSR, je i v současném Rusku poměrně vlivným myšlenkovým proudem, a to i prostřednictvím osob hlásících se k těmto názorům a publikujícím v tomto duchu (např. Alexandr Dugin, Gennadij Zjuganov). Jednou z tezí eurasianismu je argumentace že Ruská federace má být jednou z velmocí v novém multipolárním mezinárodním systému. Praktickou politickou doktrínou, která vychází z této teze a celkově z eurasianismu je tzv. multivektorový přístup k zahraniční politice Ruské federace, jenž prosazuje národní zájmy a obnovení velmocenského statusu země, která je schopna posouvat mocenskou rovnováhu v celém mezinárodním systému (Laurell, 2008: 7).

Jedním z cílů práce bude snaha odpovědět na otázku, jaké místo zaujímal eurasianismus v ruské zahraniční politice v různých etapách jejího vývoje po roce 1991 až do nástupu Vladimíra Putina na post prezidenta Ruské federace. Hlavním cílem mé práce pak bude snaha nalézt praktické projevy eurasianismu v zahraniční politice Ruské federace, přičemž budu vycházet z hypotézy, že Rusko hraje roli eurasijské velmoci a postupně tak naplňuje ideje eurasianismu a to na základě důležitého geopolitického aspektu eurasianismu, pozice a role

Ruska v Eurasii. Tento hlavní cíl bude reflektován zejména v období od nástupu Vladimíra Putina do funkce prezidenta až do současnosti.

V úvodní teoretické části diplomové práce se budu nejprve věnovat vzniku a základním principům historického eurasijství (eurasianismu) a okrajově se zde zmíním i o klasické geopolitice, která je důležitá z hlediska ruské geopolitické školy, právě proto, že geopolitické smýšlení v Rusku bylo z velké části založeno na teoretickém základě německých a anglosaských badatelů přelomu 19. a 20. století. Větší důraz v této kapitole pak bude kladen na nový eurasianismus (neoeurasianismus), jelikož se jedná o velmi diferenciovaný a komplikovaný myšlenkový směr a je důležitý pro analytickou část mé práce. Problematický je i samotný výklad dělení tohoto směru. Nicméně já se budu držet výkladu ruského akademika Andreje Tsygankova, který hovoří o čtyřech přístupech k neoeurasianství: expanzionistickém, civilizačním, geoeconomickém a stabilizačním přístupu.

Druhá část bude věnována tématu konceptuálního vývoje ruské zahraniční politiky ve snaze odpovědět na otázku: Jaké místo zaujímal eurasianismus v ruské zahraniční politice v různých etapách jejího vývoje po roce 1991 až do nástupu Vladimíra Putina na post prezidenta Ruské federace?

S nástupem Vladimíra Putina do funkce prezidenta se převažujícím proudem ruského zahraničněpolitického myšlení stala teorie tzv. multipolárního světa. Teorie multipolárního světa našla svůj odraz i v oficiální ruské zahraničněpolitické koncepci z roku 2000, která o Rusku hovoří jako o velmoci a jednom z nejvlivnějších center moderního světa, jež má odpovědnost za udržení bezpečnosti ve světě jak v globálním, tak i regionálním měřítku. V zahraniční politice Ruska po nástupu Dmitrije Medvěděva je zachována určitá kontinuita vůči předchozímu období, což je patrné například i na tom, že nová koncepce zahraniční politiky Ruské federace z roku 2008 rozvíjí a doplňuje koncepci z roku 2000. Ve čtvrté analytické části se tedy zaměřím na analýzu strategických zahraničně-

politických dokumentů a na působení Ruska v Eurasii z hlediska jednotlivých geopolitických škol eurasianismu, tak jak je definoval Andrej Tsygankov (stabilizační, expanzionistický, civilizační a geoekonomický přístup) a pokusím se najít praktické příklady eurasianismu v zahraniční politice Ruské federace, které nesou znaky těchto konceptů.

Druhá a třetí část práce se podobně budou věnovat analýze praktických projevů eurasianismu v ruské zahraniční politice, přičemž v třetí kapitole se zaměřím na období vlády Borise Jelcina a v kapitole čtvrté se budu věnovat období vlády Vladimíra Putina a Dmitrije Medvěděva, jelikož zde můžeme spatřovat určitou návaznost ve směřování zahraniční politiky, rozhodla jsem se je zařadit do stejné kapitoly.

Závěrem a zároveň cílem mé práce bude analýza využití euroasijských myšlenek v praxi a posouzení toho, zda Rusko od nástupu Vladimíra Putina hraje roli eurasijské velmoci a postupně tak naplňuje ideje eurasianismu.

V metodologii pro analýzu konceptuálního vývoje Ruské zahraniční politiky, bude použit empiricko-analytický postup. Chronologickou metodou od roku 1991 budou prozkoumány relevantní události, strategické zahraničněpolitické dokumenty, prohlášení a smlouvy, pomocí jejich analýzy se pokusím odpovědět na otázku, jaké místo zaujímal eurasianismus v ruské zahraniční politice v různých etapách jejího vývoje po roce 1991 až do nástupu Vladimíra Putina na post prezidenta Ruské federace.

Pro ověření hypotézy budu vycházet z analýzy strategických zahraničně-politických dokumentů a působení Ruska v Eurasii. Pomocí srovnání jednotlivých geopolitických škol eurasianismu, tak jak je definoval Andrej Tsygankov (stabilizační, expanzionistický, civilizační a geoekonomický přístup) s reálnými zahraničněpolitickými kroky Ruské

federace v Eurasii se pokusím najít praktické příklady eurasianismu v zahraniční politice Ruské federace, které nesou znaky těchto konceptů.

Ve své práci jsem využívala převážně rusky a anglicky psanou literaturu. Z česky psaných zdrojů se eurasianismem zabývá kniha Emila Voráčka *Eurasijství v ruském politickém myšlení*, která spolu s knihou Marlène Laruelle *Russian Eurasianism: An Ideology of Empire* a studií Andreje Tsygankova *Mastering space in Eurasia: Russia's geopolitical thinking after the Soviet break-up*, patřila k hlavním zdrojům využitých v teoretické části.

Dalším podstatným zdrojem se stala kniha A. Tsygankova *Russia's foreign policy: change and continuity in national identity* a jeho další články a studie věnující se zahraniční politice Ruské federace.

Mezi primární zdroje patřily knihy předního ruského geopolitika Alexandra Dugina *Osnovi geopolitiki* a hlavního představitele Komunistické strany Ruské federace Gennadije Zjuganova *Geografija pobědy: Osnovy rossijskoj geopolitiky*. Jejichž „vědeckost“ je dosti kontroverzní. V neposlední řadě jsem také při analýze využívala mnoho zahraničněpolitických dokumentů, smluv a koncepcí.

2. EURASIANISMUS

Na začátku této kapitoly je zapotřebí položit si otázku: Co je to vlastně eurasianismus? V současné době pojem zůstává špatně definován, zahrnuje v sobě mnoho témat, která se řídila velmi odlišnými politickými kontexty měnícími se v průběhu let. Podle francouzské vědkyně Marlène Laruelle, která se zabývá nacionalismem, národní identitou, politickou filosofií a geopolitickými koncepcemi místních elit v Rusku a ve střední Asii, je eurasianismus doktrína, systematický soubor teoretických koncepcí podporovaných především intelektuály, z nichž někteří zaujímají významné akademické funkce, ale jsou tu i tací, o jejichž vědeckosti by se dalo pochybovat, do této skupiny patří např. Alexander Dugin a Gennadij Zjuganov. Eurasianismus podle Laruelle přispívá k ospravedlnění pocitu selhání v ruské společnosti, jenž byl reakcí na rozpad SSSR, zároveň nabízí zjednodušující pohled na post-bipolární svět a místo Ruska na této nové mezinárodní scéně. Zároveň eurasianismus vedl k rozpracování *pseudovědeckého* žargonu, který umožňuje překonat politické a sociální dopady dvacátého století na sovětskou historii a ospravedlnit autoritářství prostřednictvím kultury (Laruelle, 2008a: 9-10).

V následující kapitole se především zaměřím na euroasianismus, jakožto propojení geopolitického a eurasijského diskursu, který měl vést k tomu, aby se Rusko vyrovnalo s novou situací na mezinárodní scéně². Zároveň považuji za důležité se v této kapitole, velmi stručně zmínit i o vzniku a základních principech historického eurasijsství a klasické geopolitice, která je důležitá z hlediska ruské geopolitické školy, právě proto, že geopolitické smýšlení v Rusku bylo z velké části založeno na

² Na propojení eurasianismu s geopolitikou se podle Natálie Morozové, můžeme dívat dvěma způsoby: jako prostředku k legitimizaci pragmatické politiky Ruské federace nebo přijmeme myšlenku, že pokud se Rusko nebude chovat geopoliticky a eurasijsky nebude nadále považováno za velmoc (Morozova, 2009: 667-687)

teoretickém základě německých a anglosaských badatelů přelomu 19. a 20. století.

2.1. Rusko-Eurasie³ historie a geopolitika

Základní otázkou, kterou bych se měla zabývat dříve, než se začnu věnovat samotnému eurasianismu je, co je to vlastně Eurasie⁴. Pojem Eurasie je zejména důležitý z hlediska ruského geopolitického smýšlení, odkazuje na tradiční směřování země a zároveň na filozofický směr eurasianismus, z něhož čerpá většina ruských geopolitických škol dodnes. Na pojem Eurasie můžeme nahlížet z několika různých hledisek: z hlediska euroasijství (*Evracijstvo*), jakožto sociálně historického a politického ideového systému vyvinutého v intelektuálních emigrantských kruzích v průběhu dvacátých a třicátých let 20. století nebo pohledem západní geopolitické školy (já se v této podkapitole zaměřím na teorii sira Halford Mackindera a okrajově zmíním teorii Karla Haushofera) přelomu 19. století a 20. století a konečně pomocí propojení dvou diskursů; geopolitického a filosoficko-politického pojetí eurasianismu (*neoeurasianismus*), který byl v Ruské federaci oživen po pádu komunistické ideologie.

Samotný pojem Eurasie z hlediska geografie a geologie začal systematicky používat rakouský geolog Eduard Suess v 19. století. Eurasie, v jeho podání, je souvislý pevninský celek Evropy a Asie od Gibraltarů až po Beringův průliv. Ruští eurasianisté ovšem toto definici neuznávali, podle jejich pojetí se jednalo o místo rozvoje - zvláštní kulturu, resp. civilizační okruh či sféru, kde se prolínají přírodní a sociální svazky ruského národa a národů Ruska které nejsou ani Evropany ani Asiaty, ale právě eurasijci (Voráček, 2004: 67-68). V představě jednoho

³ Obecně platí, že eurasianisté používali výrazy Rusko a Eurasie zaměnitelně jako synonyma, pojem Eurasie nezaměňují s celým kontinentem Eurasie, ale spojují jí ho s územní rozlohou carského Ruska či Sovětského svazu.

⁴ Viz příloha č. 1, **Eurasie** je největší kontinent na Zemi, spojující dvě části světa Evropu a Asii. Rozloha Eurasie je 53,4 milionů km².

z čelních představitelů eurasijství Petra Nikolajeviče Savického⁵, se prostor Eurasie měl zhruba rovnat území carského Ruska z roku 1917, přičemž státy, které zde existovaly, měly být uspořádány federativně, jelikož podle názoru Savického by federace nejlépe znázorňovala pestrost eurasijské kultury a zároveň napomáhala její jednotě. Eurasii vyzvedával jako zvláštní kontinent, který považoval v rámci Starého světa za základní a ústřední. Evropu představoval jako pouhou periferii Starého světa v podobě dvou poloostrovů, podobně mu periferií byla i jižní a jihovýchodní Asie (Savickij, 1997: 60).

Doba přelomu století je počátkem geostrategické tradice politické geografie. Prominentní postavu této doby představuje Brit sir Halford Mackinder, jehož *Heartland theory*⁶ byla v první verzi publikována v roce 1904 (*The Geographical Pivot of History*). Základem Mackinderovy geopolitiky se stal osobitý pohled na Eurasii, dle Mackindera je Heartland jádrovým územím Eurasie, jež nazývá nejprve *pivotní* oblastí a teprve později Heartlandem. Dějiny Evropy podřídil asijské historii, jelikož po tisíce let asijské nájezdníci neustále pronikali širokým prostorem mezi Uralem a Kaspickým mořem, postupovali otevřeným prostorem jižního Ruska a pronikali do srdce evropského poloostrova, čímž ovlivňovali osudy národů v okolí – Rusů, Němců, Francouzů, Italů atd. Takto podle Mackindera došlo pod tlakem východních barbarů ke vzniku evropské civilizace (Mackinder, 1904: 421-437).

Heartlandem rozumí Mackinder oblast části střední Evropy, Polska, Baltického moře, Ukrajiny, Běloruska, Malé Asie, Íránu, zakavkazských republik, středoasijských států, Tibetu, Mongolska a Ruska, jež je největší součástí Heartlandu. Toto území je pro Mackindera z hlediska světové politiky klíčové, protože podle jeho teorie ten, kdo ovládá Heartland, ovládá světový ostrov, tedy Eurasiu, a kdo ovládá

⁵ P. Savickij je podle A. Dugina zakladatelem ruské geopolitiky a prvním učencem, který stanovil základní principy (Dugin, 2000: 48).

⁶ viz příloha č. 2. V *heartland theory* tvoří vodstva moří a oceánů jeden, jednotný, Světový oceán. Evropu, Asii a Afriku pak spojil v jeden Světový ostrov (Mackinder, 1904: 421-437).

Eurasii, vládne světu. Cestou k ovládnutí Heartlandu je pak východní Evropa Východní Evropu však Halford J. Mackinder chápal jinak než v běžném dnešním geografickém smyslu. Považoval za ni celé teritorium, na němž se rozkládá západní Rusko, Ukrajina, Bělorusko, Rumunsko Bulharsko, Rakousko i další státy dnešní střední Evropy a východní Německo -bývalé Prusko (Dugan, 1962: 250).

Současná ruská geopolitika (neo-euroasianisté) přijala Mackinderovu teorii Heartlandu. Rusko je dle této koncepce obdařeno unikátní geopolitickou rolí, která spočívá v tom, že země se rozkládá na značné části „světového ostrova“. Tento fakt uděluje Rusku status díky, kterému může země zajistit kontrolu nad celým Heartlandem (Bassin, Aksenov, 2006: 104-105). Podobně jako v případě Mackinderovy Heartland teorie tak i eurasianistický trend ruské geopolitické školy spočívá v tom, že obě pomáhají odůvodnit imperiální ambice státu.

Závěrem ještě zmíním teorii představitele německé geopolitické školy Karla Haushofera, z kterého stejně jako v případě Halforda Mackindera, vycházejí představitelé současné ruské geopolitiky (neoeurasianisté). K. Haushofer, vycházel z Ratzelova konceptu státu jakožto živého organismu, který se pro naplnění svého účelu musí územně rozpínat, dokud neobsáhne celý „přirozený lebensraum“. Haushofer souhlasil s H. Mackinderem a jeho teorií Heartlandu a jeho pohledem na spojení Ruska a Německa. Rusko a Německo představovalo podle Mackindera mocnosti, které byly hlavními uchazeči o kontrolu nad Eurasií ve dvacátém století. Haushofer viděl ve spojení se sovětským Ruskem, možnost využití obrovského potenciálu Eurasie na podporu německých ambicí na světové scéně. Na rozdíl od Mackindera počítal s rozšířením aliance Německa a Ruska o spolupráci s Japonskem tzv. *Euroasijský blok*. Na tomto bloku je založena celá geopolitická doktrína Haushofera a jeho následovníků neoeurasianistů (Ostrovsky, 14).

V období počátku devadesátých let 20. století dochází ke vzniku množství škol a geopolitických perspektiv, které usilují o definování pojmu Eurasie a stanovení ruských cílů a strategie v regionu. Tsygankov upozorňuje, že moderní ruská geopolitika se v jednotlivých dílčích směrech neinspičuje pouze klasickými koncepty západní geopolitiky, která pracuje například s národními zájmy, jež jsou do značné míry objektivně předurčeny a přirozeně dány na základě geografických faktorů a determinant, ale inspičuje se také některými prvky typickými spíše pro myšlení v duchu sociálního konstruktivismu. Realita, včetně zájmů a jejich utváření, mocenská rovnováha v příslušném geopolitickém prostoru, stejně jako například povaha politického režimu nejsou dány pouze geografickými determinantami, ale ovlivňují je také socio-politické, kulturní a další faktory (Tsygankov, 2003).

Geopolitické požadavky Ruska v průběhu dějin vykrytalizovaly v sestavení různých koncepcí. Mezi tradiční ruské geopolitické koncepce, tak můžeme zařadit tři základní koncepce ruské geopolitiky, jež se formovaly na základě zdůrazňování významu a idealizace jednotlivých historických etap Ruska (Kyjevská Rus, Moskevské knížectví, Ruská říše, Sovětský svaz). První takovouto koncepcí je chápání Ruska jako části Evropy. Důležitou roli zde hrály hlavní města – nejprve Petrohrad („okno do Evropy“) poté Moskva, jež měla v době Sovětského svazu monopol při utváření zahraničněpolitické orientace země. Toto pojetí je charakteristické orientací na západní civilizaci. Druhá koncepce spočívá v pojetí Ruska jako následníka Moskevského knížectví, ochránce pravoslaví. Teorie „Moskva - Třetí Řím“, jež má sloužit, tomu, aby připomínala boj ruských knížectví proti „barbarskému“ Východu a „osvícenému“ (katolickému) Západu. Třetí a poslední koncepce je Eurasijská koncepce, která má blízko ke koncepci druhé. Podle ní je Rusko unikátní geopolitický a kulturní komplex, nesoucí v sobě celou tisíciletou historii národní kultury. Východní kořeny jsou pro Rusko důležitější, než kořeny evropské. Podle tohoto pojetí Říjnová revoluce

nebyla tragickou událostí, nýbrž nevyhnutelný výsledek historického vývoje Ruska. Eurasijský obraz Ruska je především geopolitický a nacionální: Rusko představuje samotný svět, „Rusko-Eurasie“ (Kefeli, 2010: 269).

2.2. Historické eurasijství

Eurasijství se zformovalo ve dvacátých letech 20. století v kruzích ruské emigrace a ve své době představovalo nejzajímavější a nejoriginálnější hnutí ruské poříjnové emigrace (Voráček, 2004: 97). Za hlavní tvůrce a příslušníky eurasijství jsou považováni zejména Nikolaj S. Trubeckoj (1890 - 1938), Pjotr N. Savickij (1895 - 1968), dále pak např. Georgij Vernadskij, Alexej A. Šachmatov, Lev P. Karsavin a mnoho dalších. První eurasijský sborník vznikl ve spolupráci P. Savického a N. Trubeckého a jmenoval se *Ischod k Vostoku*. Samotná eurasijská koncepce, která již obsahovala základní principy nového hnutí, pak byla vydána v roce 1921 v Sofii. Po vydání prvního sborníku následovalo vydání ještě šesti dalších, přičemž poslední vyšel v polovině 30. let. Kromě těchto sborníků vycházely eurasijské noviny, např. *Jevrazijskaja chronika* (1925 - 1937), bylo publikováno nepřeberné množství článků, na univerzitách vznikaly eurasijské semináře atd. Jednotlivé skupiny mezi sebou byly v kontaktu a kromě vzájemné korespondence si vyměňovaly své publikace. Eurasijství se mezi emigranty těšilo značné popularitě, ačkoli existovala i velká skupina jeho kritiků (Savickij, 1997: 434-437).

Za předchůdce eurasijství Savickij označil slavjanofily, se kterými se v některých názorech rozchází. Podle Savického nepatří Rusové k ostatním slovanským národům, protože na vývoj Ruska měla značný vliv byzantská kultura, kterou společně s helénskou kulturou považoval za předchůdce eurasijské kultury (Savickij, 1997: 16).

Základní myšlenkou eurasijského učení bylo odmítnutí Evropy, její kultury, liberální ideologie a individualismu. S tím souviselo unikátní postavení a role Ruska. Podstata eurasijství spočívá v předpokladu, že Rusko-Eurasie je osobitým sociokulturním světem, který je ohraničen Evropou na západě a Asií na jihu. Vzhledem k specifickému geografickému umístění Ruska, které leží na hranici dvou světů (východního a západního), sehrává tato země úlohu kulturní syntézy, spojující tyto dva prvky. Eurasianismus odmítá jakoukoli formu spolupráce se Západem (Voráček, 2004: 97-98).

Právě odpor vůči Západu spojoval zastánce eurasijství se zastánci slavjanofilů, což byly jinak dva odlišné filosofické směry. Nicméně doktrína slavjanofilství spočívala na silně romanticko-naivním základě, vyhlášovala například slovanský charakter Ruska a jednotu Rusů se západními Slovany a zdůrazňovala intenzitu asijského vlivu v ruských dějinách. S těmito tezemi se však eurasijství neztotožňovalo a v zásadě je odmítalo (Voráček, 2004: 56-57).

V polovině třicátých let 20. století dochází k rozkladu eurasijského hnutí a to tak prakticky zaniká. K oslabení přispěl rozkol v roce 1929 uvnitř eurasijského hnutí poté, co se pařížská skupina přihlásila k levicovým až probolševickým názorům. Přesto se zejména díky aktivitě Savického podařilo spory na krátkou dobu zažehnat a v roce 1931 byla uspořádána v Bruselu velká eurasijská konference. Ale ani ta nakonec eurasijské hnutí nemohla zachránit (Savickij, 1997: 438).

Eurasijství bylo implicitně přítomno i v sovětské ideologii, ale eurasijánské myšlenky nebyly nikdy oficiálně rozvedeny. Přesto to byla důležitá víra, hlavně díky úsilí Lva Gumiljova⁷ (1912-1992), jehož práce vycházely převážně v sedmdesátých a osmdesátých letech (Voráček, 2004: 36).

⁷ Ruský historik, zeměpisec, etnolog a orientalista. Syn básníků Nikolaje Stěpanoviče Gumiljova a Anny Andrejevny Achmatovové

2.3. Nový eurasianismus

Ideje historického eurasianismu se výrazněji objevily v roce 1980 v rámci organizace *Pamiat'*, což byla organizace, která ve své době zahrnovala většinu členů ruského nacionalistického hnutí. Mimo úzký okruh specialistů, termín eurasijství byl nově používán zejména v posledních letech "perestrojky" a pronikl i do veřejných debat prostřednictvím týdeníku *Den*⁸, dominantních novin nacionalistické scény. Do roku 1992 se termín Eurasie stal již velmi rozšířeným, především byl používán v několika politických hnutích a také v novinách. Noviny *Moskovskie Novosti* používaly termín Eurasie pro označení rubriky pro své zprávy o situaci v republikách nově vytvořeného Svazu nezávislých republik (SNS). Hlavní postavou podporující myšlenky eurasijství byl Alexandr Geljevič Dugin, v té době člen redakční rady týdeníku *Den*. Podíl na šíření myšlenek eurasianismu v devadesátých letech 20. století měly zčásti také dvě hlavní nacionalistické strany té doby: Liberální demokratická strana v čele s Vladimírem Žirinovským a Komunistická strana Ruské Federace Genadije Zjuganova. Oba představitelé zdůrazňovali zvláště geopolitické aspekty neoeurasianismu (Laruelle, 2008a: 4-6).

Co se týče definice současného eurasianismu, je velmi obtížné najít obecnou definici, pojem spíše představuje směsici témat, jenž se vyvíjely v průběhu času. Objevují se pojmy jako *benevolentní imperialismus*, *ortodoxní spasitelské vlastnosti* a přesvědčení o „*třetí cestě*“ ekonomického rozvoje, možné cestě mezi kapitalismem a komunismem (Shlapentokh, 2005). Kromě těchto pojmů je, jak už bylo vícekrát zmíněno, byl důležitý geopolitický aspekt eurasijství, jako např. to, že Rusko by mělo kontrolovat „*srdce Eurasie*“, včetně střední Asie a Kavkazu.

⁸ Po roce 1993 název „*Zavtra*“

Duleba definuje neoeurasianismus jako směs rozličných vlivů schopných sjednocovat lidi s různými názory v 90. letech dvacátého století. Eurasianismus a geopolitika se dle něho ukázali jako nejvhodnější ideologický kompromis mezi ruským marxismem a ruským tradicionalismem, který dal dohromady sovětské patrioty, post-komunistické konzervativce i ruské *gosudarstvenniky* (Duleba, 2001: 42).

Eurasianismus zahrnuje zdánlivě neslučitelné skupiny, které se odlišují interpretací ruského postavení v mezinárodním systému, ale sdílejí základní předpoklady eurasianismu. Například Alexander A. Sergunin ve svém článku, *Discussions of International Relations in Post-communism Russia*, ve kterém se zabývá ruským teoretickým uvažování o světě a mezinárodních vztazích, ho dělí na dvě skupiny demokratický a slavjanofilský, identifikuje tak klasický střet idealistického a realistického paradigmatu. Demokraté se snažili přizpůsobit eurasianismus svým názorům z řady důvodů. Jedním z hlavních důvodů bylo, že demokraté se velmi málo věnovali národnostní otázce Ruska a jeho národním hodnotám, na rozdíl od nacionalistů, či komunistů. Přijetí myšlenek eurasianismu demokraty bylo součástí strategie, jejímž cílem mělo být zlepšení veřejného mínění obyvatel a politické elity. Dalším důvodem pro přijetí eurasianismu demokraty byla reakce na neochotu Západu integrovat Rusko do svých institucí a malého rozsahu západní pomoci Moskvě. Pomocí eurasianismu, tak chtěli upozornit Západ, že může snadno ztratit Rusko jako svého potenciálního spojence. A v neposlední řadě demokratický eurasianismus odráží geopolitickou polohu Ruska a nutnost udržovat stabilní vztahy se zeměmi na východě a západě i jihu. V kontrastu k demokratické verzi eurasianismu, slavjanofilský eurasianismus bagatelizoval jedinečnou geopolitickou pozici Ruska a místo toho zdůraznil odlišnost Ruska od Západu a Východu. Podle slavjanofilů tato geopolitická poloha umožnila a umožňuje vývoj ruského státu jako velmoci a vytvoření silné centrální moci. Zároveň odmítají

západní pomoc a navrhují změnit aktuální geopolitické priority tím, že věnují více pozornosti jižním a východním sousedům Ruska. Dalším čím se slavjanofilský eurasianismus lišil od demokratické verze eurasianismu, bylo to, že zastánci slavjanofilského eurasianismu nevyloučili použití síly při obhajování zájmů ruských menšin v bývalých sovětských republikách (Sergunin, 2004: 19-35).

Jiný autor Graham Smith používá dělení na novou pravici (*New Right*), eurasianistické komunisty (*Eurasian Communists*) a demokratické statisty (*Democratic Statists*). Nová pravice vznikla na základě ruského nacionalismu na počátku roku 1990 a je spojena s Alexandrem Duginem a Alexandrem Prokhanovem⁹. Představitelé tohoto směru jsou ve většině případů inspirovány spisovateli a geopolitiky z počátku devatenáctého století, Pjotrem Savitskym a Nikolajem Trubetskym. Na Rusko nahlízejí jako na součást osobité eurasijské civilizace (Smith, 1999: 483).

Euroasijské komunisty, představují „neo-sovětské“ či komunistické vize Ruska v rámci bývalého Sovětského svazu, podporují myšlenku eurasianismu a odvolávají se na doby, kdy Ruská federace měla mezinárodní respekt a určitou hrdost v rámci Sovětského svazu. Hlavním zastáncem tohoto geopolitického myšlení je Komunistická strana Ruské federace a hlavně její vůdce Genadij Zjuganov. Zjuganov vidí budoucnost Ruska v návratu k Sovětskému svazu a v tom, že se z Ruska stane nejprve euroasijská a pak globální supervelmoc. To je možné provést pomocí znárodnění ekonomiky, zvýšením jaderného potenciálu, návratu k socialismu a znovu obnovení mocenské pozice v blízkém zahraničí. Euroasijskou geopolitickou budoucnost země spatřuje Zjuganov pouze s návratem ke komunismu, obnovením hranic bývalého Sovětského svazu a ve vyvažování moci USA (Smith, 1999: 486).

⁹ Ruský spisovatel, politický aktivista, je šéfredaktor novin „Zavtra“ (před rokem 1993 název „Den“) Zdroj: <http://www.patriotica.ru/authors/prokhanov.html> (29. 2. 2012).

Demokratičtí statisté obhajují myšlenku silného státu založeného na západním stylu demokracie, ruském nacionalismu a jedinečné identitě. Rusko vnímají jako osobitou civilizaci, která má svou vlastní geopolitickou cestu; sjednocení Evropy a Asie, stabilizace Eurasie a zvýšení geopolitického vlivu. Podle zastánců tohoto směru jsou ruské kulturní hodnoty, zájmy a politika neslučitelné se Západem. Cílem Ruska má být následování své vlastní kulturní cesty, rozvoj národních tradic a spolupráce se všemi národy Eurasie. Statisté podporují ruský ekonomický rozvoj v rámci tržního hospodářství a jsou ochotni zvážit spolupráci se Západem a mezinárodními organizacemi. Ovšem Rusko by mělo zajišťovat jakousi rovnováhu mezi USA a jejich soupeři. Spolupráci se Západem nebo Asií, chtějí především docílit zvýšení své geopolitické síly (Smith, 1999: 487-488).

Pro zmapování dominantních proudů moderního ruského eurasijánského geopolitického myšlení budu vycházet z práce A. P. Tsygankova. Tsygankov hovoří o pěti školách ruského geopolitického myšlení, na škále od západní liberálně-smýšlejší tradice k ultra-nacionalistickým táborům. Ve svém článku, *Mastering space in Eurasia: Russia's geopolitical thinking after the Soviet break-up*, rozlišuje 5 směrů geopolitiky: západnictví a čtyři směry neo-euroasianismu. V následující části práce se zaměřím především na Tsygankovo rozlišení čtyř přístupů k neoeurasianství: expanzionistický, civilizační, geoekonomický a stabilizační přístup, ale pro zachování komplexnosti práce krátce uvedu také západnictví.

2.3.1. Expanzionistický přístup

Expanzionistický přístup je inspirován západními i domácími geopolitickými teoriemi, ovlivněn je i idejemi Lenina a Trockého (světová revoluce). V politickém spektru se příslušníci expanzionistického přístupu nacházejí na extrémní pravici a jsou obvykle řazeni ke konzervativní

skupině nových eurasianistů. Mezi expansionisty Tsygankov řadí např. Alexandra Dugina¹⁰ a Igora Panarina¹¹. Ruské zájmy mají být podle expansionistů zajištěny pouze expansí za západní a východní hranice Ruska. Podporují radikální doktrínu zahraniční politiky s cílem zajistit bezpečnost a dominance Ruské federace. Na Rusko pohlíží jako na kulturně protizápadní stát, který usiluje o neustálou expanzi (Tsygankov, 1999: 36-39).

Podle Dugina se sféra ruského vlivu nemá omezovat pouze na prostor bývalého SSSR. Rusko musí využít své obrovské výhody strategického umístění k mobilizaci zdrojů či zkušeností a využít tento potenciál k dosažení úplné kontroly nad eurasijským kontinentem. „*Expanze představuje nedílnou součást historické existence ruského národa a je úzce spojena s jeho civilizačním posláním*“ (Dugin, 2000: 107).

Duginova teorie předpokládá věčný světový konflikt mezi pevninskou (kontinentální) a mořskou mocí¹². Rusko má být centrem pevninské moci, která bude soupeřit s mocí mořskou tj. USA (Dugin, 2000: 123). Aby Rusko mohlo odporovat vlivu námořních mocností především USA musí nejprve obnovit svou sílu jako eurasijská velmoc. Expansionisté věří, že bývalé sovětské republiky nejsou schopny zajistit bezpečnost euroasijského kontinentu (Tsygankov, 1999: 42). Geopolitickým a strategickým zájmem Ruska proto má být nejenom znovu získání „blízkého zahraničí“ a obnovení spojeneckých vztahů se zeměmi východní Evropy a některými zeměmi západní Evropy (Francie a Německo), ale také zahrnutí Íránu, Indie a Japonska do euroasijského bloku. Měl by se vytvořit nový světový geopolitický systém na bázi

¹⁰Ruský politolog, publicista, filosof, ideolog eurasijského hnutí. Od počátku 90. let působil jako hlavní redaktor almanachu „Milý anděl“ (Милый ангел), jako hlavní redaktor časopisu „Elementy“ (Элементы), fejetonista novin „Nový vzhled“ (Новый взгляд) a jako předseda asociace Arktogea (Арктогея). Od roku 1993 do roku 1998 je členem Národně-bolševické strany. Od roku 1998 pak Dugin vykonával funkci poradce Předsedy Státní Dumy Gennadije Seleznova, dále se angažuje ve straně Eurasia a od je lídrem Mezinárodního eurasijského hnutí. V současnosti působí jako profesor Moskevské státní univerzity M. V. Lomonosova (Laruelle, 2008a: 107-111).

¹¹ Ruský politolog, známá je jeho teorie o rozpadu Spojených států amerických.

¹² Inspirace geopolitickou teorií Halforda Mackindera

společného postupu, s tím, kdo je ochotný se vzpírat hegemonii USA, osa Paříž - Berlín – Moskva – Tokio, eventuelně Moskva – Teherán – Dillí¹³ (Dugin, 2000: 97,130-133).

2.3.2. Civilizační přístup

Dalším přístupem k nového eurasianismu je přístup civilizační. Stejně jako expanzionisté, také zastánci tohoto přístupu, jež jsou většinou pro komunističtí politici a jejich sympatizanti, představují Rusko jako samostatnou jednotku, kulturně protizápadní stát vystupující v převážně nepřátelském světě. Hlavním představitelem tohoto proudu je Gennadij Andrejevič Zjuganov¹⁴, dlouholetý předseda ÚV Komunistické strany Ruské federace a častý kandidát ve volbách na post prezidenta Ruské federace. Zjuganov ve své knize „*Geografija pobědy: Osnovy rossijskoj geopolitiky*“¹⁵ předložil geopolitické argumenty k obhajobě obnovení eurasijského celku s hranicemi totožnými s bývalým Sovětským svazem. Zároveň ostře vystupoval proti americkým a západním hodnotám, které považoval za nežádoucí pro rozvoj ruské geopolitiky. Namísto spolupráce se Západem nabádal k udržování těsných přátelských vztahů s balkánským a arabským světem, který může Rusku napomoci při znovunastolení nadvlády na eurasijském kontinentu (Zjuganov 1999).

Civilizacionisté přejímají dále ideu teritoriální velmoci, nicméně neusilují o pokračující expanzi, ale o návrat uspořádání regionu do původních hranic před rozpadem SSSR. Území tedy není pro zastánce civilizačního přístupu jedinou důležitou proměnnou pro obnovení statusu

¹³ Odvěká snaha Ruska proniknout k jižním mořím

¹⁴ Zjuganov vidí Rusko jako přírodní říši, který byla demontována zevnitř pomocí zrádců, kteří se snažili o narušení autority Ruska za účelem využití jeho zdrojů. Toto téma rozpracoval ve své knize *Derzhava* (Tsygankov, 2003).

¹⁵ География победы: Основы российской геополитики (Vítězství geografie: Základy ruské geopolitiky), vydáno v Moskvě v roce 1997.

supervelmoci ze sovětského období. Civizacionisté přisuzují velký význam ruským jaderným a ekonomickým kapacitám. Hlavním bezpečnostním cílem pro Rusko v Eurasii je tedy přežití a zachování jeho civilizační soběstačnosti, hlavně díky jeho ekonomickým a jaderným kapacitám (Tsygankov, 2003).

Co se týče spolupráce civilizacionisté podporují budování užších vztahů s Čínou, Indií a dalšími euroasijskými zeměmi. Inspiračními zdroji jsou pro zastánce civilizačního přístupu, hlavně domácí historičtí eurasianisté, především je to Petr Savickij a Lev Gumiljov, kteří nesouhlasili s významnou geografickou expanzí, zejména směrem k Evropě, jelikož Evropa podle nich představuje cizí etnikum, které by nemělo být smícháno s ruským etnikem (Tsygankov, 2003).

2.3.3. Geoeconomický přístup

Geoeconomický přístup, jak už název napovídá, upřednostňuje v současném post-studenoválečném světovém uspořádání, roli geoeconomických faktorů nad faktory geopolitickými. Mezi představitele geoeconomického proudu řadí Tsygankov např. Sergeje Rogova¹⁷ a Vladimíra Kolosova¹⁸. Eurasijská identita Ruska, je dle zastánců geoeconomického proudu průnikem různorodých ekonomických a kulturních jevů v regionu. Svět je vnímán jako stále více interdependentní, pluralistický a zaměřený na Západ. Z toho vyplývá, že největší hrozby pro Rusko představují nikoli vojensko-politické faktory, ale problémy geoeconomické povahy. Hlavním bezpečnostním cílem pro Rusko, je dle této školy zachování hospodářské prosperity a sociálního vývoje, spíše než pouhé udržování politického řádu a stability. Z hlediska politického

¹⁷ Ředitel Ústavu USA a Kanady Ruské akademie věd.

¹⁸ Doktor geografických věd, vedoucí Centra pro Geopolitické studie, od října 2006 vice-prezident Mezinárodní geografické unie Zdroj: <http://igu.igras.ru/aboutkolosov.html>

zařazení jsou přívrženci geoekonomismu převážně liberální hnutí a národní a regionálně orientovaný soukromý sektor (Tsygankov, 2003).

Rusko se při využívání svého strategického postavení (*křížovatka Eurasie*), nemá omezit pouze na vztahy se Západem, ale má spolupracovat i s asijskými zeměmi. Stoupenci této školy navrhnou řadu nadnárodních ekonomických projektů, které jsou podporovány ze strany státu a soukromého sektoru, za účasti různých západních a asijských zemí. Do těchto projektů řadíme např. výstavbu nových dopravních cest či energetických potrubí (Tsygankov, 2003).

2.3.4. Stabilizační přístup

Posledním geopolitickým přístupem, vzniklým po rozpadu Sovětského svazu, který Tsygankov popisuje, je přístup stabilizační. Jak už z názvu vyplývá, klíčovým pojmem v chápání ruské bezpečnosti je stabilizace Eurasie. Namísto chápání Ruska jako tradičního impéria usilujícího o získání území se prosazuje organizační role země a neformální kontrola nad teritoriemi postsovětské Eurasie. Rusko by tak mělo hrát větší roli v postsovětském prostoru, aby uchránilo své geopolitické zájmy, zvláště stabilitu regionu, netvrdí, že by tak mělo být činěno formálně nebo politicky a užitím síly. Stabilizátoři také respektují současné hranice Ruské federace a soustředí se na ekonomickou reformu, aby mohlo Rusko hrát aktivnější roli ve světové ekonomice. Za účelem efektivního vykonávání role stabilizátora je pro Rusko nutné udržet si velmocenské postavení. Bez něj nemůže v eurasijském regionu panovat mír a stabilita. Zachování velmocenského statusu má být dosaženo prostřednictvím politiky politicko-vojenské rovnováhy a pomocí různých, státem organizovaných, geoekonomických projektů v regionu. Podle názoru stabilizátorů, by se měla vytvořit multivektorová zahraniční politika, založená striktně na základě národních zájmů a centrální poloze Ruska v Eurasii. Spolupráci se Západem nevnímají negativně, nejsou tedy jako

expansionisté a zastánci civilizačního přístupu, vyloženě anti-západní. Naopak argumentují tím, že Rusko bylo ve styku se Západem po celá staletí a tato interakce nikdy neohrozila jeho svrchovanost, či kulturní jedinečnost. (Tsygankov, 2003).

Tato škola geopolitického myšlení je jen mírně ovlivněna historickým eurasianismem. Politicky, jsou stabilizátoři částečně podobní zastáncům geoeconomického přístupu, ačkoliv stabilizátoři jsou konzervativnější. Podobně se také snaží najít smysl nové liberální éry tím, že přijímají rozpad Sovětského svazu, zároveň podporují tradiční principy rovnováhy mocenské politiky v Eurasii (Tsygankov, 2003). Škola se vytvořila jako reakce na pro-západní liberalismus v době vlády ministra zahraničí Andreje Kozyreva (1990-1996). Zastáncem tohoto přístupu je bývalý ministr zahraniční Jevgenij Primakov¹⁹.

2.3.5. Západnicví

Západnictví, jakožto ideový proud má své kořeny v Rusku v polovině 19. století. Západníci považovali Rusko za nedílnou součást Evropy. Stáli proto v přímém protikladu proti slavjanofilům, který viděli naopak zemi jako specifickou oblast, která musí být ponechána vlastnímu svébytnému vývoji. Západnicví, zdůrazňuje roli Západu v procesu utváření ruské identity. Na Rusko je nahlíženo jako na subjekt náležící do západního civilizačního okruhu. Rusko chápou v podstatě jako evropskou zemi, která se musí spojit především se západním světem a jeho institucemi. Tato škola vnímá Západ jako jedinou životaschopnou a progresivní civilizaci na světě a tvrdí, že pouze pokud se Rusko začlení do západních institucí a bude spolupracovat se západními zeměmi, bude pak schopno adekvátně reagovat na různé ekonomické a politické problémy v Eurasii.

¹⁹ Jevgenij Primakov, významný politika a diplomat. Od ledna 1996 byl ministrem zahraničních věcí a v září 1998 se stal předsedou vlády Ruské federace. Prosazoval politiku mezinárodní spolupráce jako alternativu vůči americké globální nadvládě. V květnu 1999 byl prezidentem Borisem Jelcinem odvolán z čela vlády. Od roku 2000 je blízkým spolupracovníkem a politickým spojencem Vladimíra Putina (Primakov, 2009).

Západnictví varuje před přílišnou koncentrací euroasijských myšlenek a argumentuje ve prospěch prozápadní orientace země, spíše než pouhého regionálního zaměření. Rusko by mělo rozvíjet bilaterální vztahy se svými regionálními sousedy, včetně Číny a středoasijských zemí, ale pouze ve spolupráci se Západem v rámci zapojení se do jejich organizací (Tsygankov, 2003).

Jedním se zastánců orientace Ruska na Západ je ruský analytik Dmitrij Trenin²⁰. Na západnictví navázal i první prezident Ruské federace Boris Jelcin spolu s ministrem zahraničí Andrejem Kozyrevem a ministrem financí Jegorem Gajdarem.

Po rozpadu Sovětského svazu, Rusko ztratilo nejen svoji geopolitickou nadvládu, ale de facto se stalo novým státem s novými hranicemi a sousedy, státem, který musel nově definovat svou mezinárodní roli a tím i svoji zahraniční politiku. Zahraniční politika každého státu se řídí mnoha principy, vztahujícími se nejen k politické, ekonomické a bezpečnostní situaci daného státu, situaci na mezinárodní scéně, či soustředěním se na strategické a klíčové zájmy daného státu, ale také na neméně důležitou skupinu principů představující vnitřní faktory, jako je politický systém, rozdělení moci, působení různých elit, ideologií nebo teoretických přístupů, které mají vliv na chování státu mimo své hranice. Po rozpadu Sovětského svazu se začala rozvíjet celá řada teoretických přístupů, které se pokoušely vyjadřovat k úloze, kterou by Rusko mělo v novém mocenském uspořádání hrát a jakým směrem by se měla ruská zahraniční politika ubírat. Ruská zahraniční politika se tak po roce 1991 nacházela pod vlivem různých ideových směrů, soupeřících o vliv na ruskou zahraniční politiku. Tyto směry byly především ovlivněny slavjanofilskou a západnickou tradicí. Zjednodušeně slavjanofilové zdůrazňovali jedinečný charakter ruské civilizace založené na slovanské

²⁰Dmitrij Trenin je ředitelem, Carnegie Moscow Center, kde se specializuje na zahraniční a bezpečnostní politiku Ruské federace.

pravoslavné tradici na rozdíl od západní „cizí“ civilizace, zatímco západníci tvrdili, že Rusko by mělo napodobovat a učit se od západu. Základy těchto politických východisek byly přítomny v ruských debatách o jeho identitě, roli ve světě a interakci se západem nejméně po dobu dvě stě let. V této teoretické části jsem se snažila představit ideologický směr, vycházející právě ze slavjanofilské tradice, jenž je v současné době asi nejrozšířenějším způsobem interpretace ruské pozice v mezinárodním systému, eurasianismus. Eurasianismus zdůrazňuje, že Rusko stále zůstává jádrem dvou civilizací evropské a asijské a právě tím je určeno jeho výjimečné postavení.

Ideu euroasianismu je možno chápat v několika rovinách. Eurasianismus můžeme chápat jako již tradičně převažující filozofický a geopolitický směr v ruských akademických, stejně jako vědeckých kruzích. V počátku devadesátých let dochází k vzestupu geopolitiky v ruském politickém diskursu, nedílnou součástí tohoto vzestupu byl posun od ideologie k cílevědomější zahraniční politice. Podle Natálie Morozové vznikla nová definice geopolitiky, která byla na začátku devadesátých let propojena s klasickým porevolučním eurasianismem, vznikl tak jeden z výrazných rysů zahraniční politiky Ruské federace – propojení geopolitiky s eurasianismem (Morozova, 2009: 669). Od devadesátých let se tak ruská zahraniční politika začala stále více odrážet na konceptu geopolitiky. Ruská zahraniční politika byla a je založena na geopolitickém myšlení. Tato kapitola mimo jiné ukazuje, jak je geopolitické myšlení v Rusku, na základě eurasianismu, zakotveno v ruské zahraniční politice.

Eurasianismus zahrnuje zdánlivě neslučitelné skupiny, které se odlišují interpretací ruského postavení v mezinárodním systému, ale sdílejí základní předpoklady eurasianismu. V této kapitole jsem představila možná dělení skupin spadajících do konceptu euroasianismu podle Alexandra Sergunina, Grahama Smitha a v neposlední řadě Andreje

Tsygankova. Existují i další dělení, ale jak lze po dalším studiu zjistit, názvy jednotlivých skupin se mění, ale obsahy se více méně překrývají.

3. KONCEPTUÁLNÍ VÝVOJ RUSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY OD ROKU 1991 DO ROKU 2000

Rozpadem Sovětského svazu dochází k dezintegraci území, které po dlouhá desetiletí fungovalo jako jeden celek. Rusko se stalo nástupnickou zemí Sovětského svazu, ale svými parametry se od něj značně odlišuje. Rusko sice stále zůstává největší zemí světa s téměř 17 milióny čtverečních kilometru, ale počtem obyvatelstva (přibližně 138 milionu) se zařazuje až na deváté místo (za Čínu, Indii, Spojené státy americké, Indonésii, Brazílii, Pákistán, Nigérii a Bangladěš)²¹.

Nicméně Ruská federace, která se objevila na politické mapě světa počátkem devadesátých let, stále představovala vlivného světového aktéra. K tomu přispíval především značný objem zásob nerostných surovin, v první řadě ropy a plynu, významná vojenská síla, jež byla založena na druhém největším potenciálu jaderných zbraní na světě; významném politickém a ekonomickém vlivu na teritoriu bývalého Sovětského svazu a v neposlední řadě je velmi důležitým faktorem vlivu i velikost území rozkládající se na většině prostoru Eurasie, přičemž bezprostředně sousedí se všemi klíčovými euroasijskými aktéry nebo se nachází v jejich těsné blízkosti. Na západě a severu s Evropskou unií, na jihu s islámským světem a Indií a na východě s dynamicky se rozvíjející Čínou (Balabán, 2006: 7).

Nově vznikající Ruská federace jako nástupnický stát sovětského svazu se i přes výše uvedené faktory, potýkal s významnými ekonomickými, sociálními a geopolitickými problémy. Hlavním zájmem Ruska byla jeho vnitřní ekonomicko-sociální situace, ze

²¹ CIA- The World Factbook,

Zdroj: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html> (2. 3. 2012).

zahraničněpolitických témat dialog s USA a problematika zachování svého mocenského statutu. Ruská federace musela také navázat a vybudovat nové vztahy s ostatními nástupnickými zeměmi, z nichž některé se již jako suverénní státy začaly profilovat spíše směrem na Západ než k Rusku. K vybudování těchto vztahů mělo Rusku pomoci hlavně Společenství nezávislých států (SNS), které vzniklo v prosinci 1991.

Ruská zahraniční politika byla, zmatena rychle se měnícím prostředím po skončení studené války a nutně potřebovala nějaké nové jednotící téma. Jak již bylo zmíněno, Rusko se muselo vyrovnat s dědictvím Sovětského svazu, najít své místo na mezinárodní scéně a definovat svoji národní identitu potřebnou k vytvoření ustálené koncepce vedení zahraniční politiky.

V následující kapitole uvedu přehled vývoje zahraničněpolitických a bezpečnostních koncepcí a doktrín v Ruské federaci po roce 1991 až do roku 2000 s cílem odpovědět na otázku: Jaké místo zaujímalo euroasianství v ruské zahraniční politice v různých etapách jejího vývoje po roce 1991 až do nástupu Vladimíra Putina na post prezidenta Ruské federace. Tato kapitola bude sloužit spíše k větší přehlednosti práce. Podkapitoly etap vývoje zahraniční politiky budou ohraničeny funkčními obdobími jednotlivých ministrů zahraničí: Andreje Kozyreva, Jevgenije Primakova a Igora Ivanova²².

3.1. Kozyrevova éra 1991 - 1996

Nová a de facto samostatná zahraniční politika Ruské federace se začala formovat již v červnu 1990, kdy byla přijata Deklarace ruské státní

²² Igor Ivanov, zastával funkci ministra zahraničí Ruské federace v letech 1998 – 2004, tedy ke konci vlády prezidenta Borise Jelcina, jelikož víceméně pokračoval v trendu nastoleném jeho předchůdcem Jevgenijem Primakovem, nezařadila jsem ho do samostatné podkapitoly jako předchozí dva ministry zahraničí. Navíc i když Igor Ivanov Vladimír Putin po svém zvolení do funkce prezidenta Ruské federace ponechal postu ministra zahraničních věcí, zahraniční politika se pod novým vedením začala měnit, proto jsem v se v této kapitole zaměřila jen na ZP v éře Ivanova v letech 1998-1999.

suverenity²³. Po definitivním rozpadu Sovětského svazu v prosinci 1991²⁴, mezinárodní společenství uznalo jako nástupnický stát Sovětského svazu Ruskou federaci a Rusku tak bylo umožněno nahradit SSSR v mezinárodních organizacích, nejdůležitější bylo stálé místo v Radě bezpečnosti Organizace spojených národů (OSN), které Rusko zařadilo po bok elitní skupiny společně s Velkou Británií, Čínou, Francií a Spojenými státy.

Důležitým okamžikem pro budoucí směřování zahraniční politiky se stalo jmenování Andreje Kozyreva ministrem zahraničních věcí. Spolu s prezidentem Borisem Jelcinem a premiérem Jegorem Gajdarem, představovali zástupce liberální ideové školy. Tsygankov používá označení mezinárodní institucionalismus, ten spojuje hlavně s Gorbačovovým „Novým myšlením“, jež bylo v Rusku obzvláště vlivné od roku 1987 do roku 1990 (Tsygankov, 1999: 33). Nové Myšlení zahrnovalo řadu předpokladů o povaze mezinárodních vztahů v moderním světě: lidské zájmy mají přednost před zájmy jakékoli konkrétní třídy, svět je stále více vzájemně závislý, bezpečnost musí být stále více založena na politických než vojenských nástrojích a bezpečnost musí být vzájemná a to zejména v souvislosti s americko-sovětskými vztahy, podle Gorbačova je bezpečnost je hra, z níž by prostřednictvím kooperace mohli mít užitek všichni (Hooloway, 1989: 66-81). V souladu s těmito postoji vnikla nová

²³ **Prohlášení o státní svrchovanosti Ruské sovětské federativní socialistické republiky (RSFSR)** byl velmi důležitý politický a právní úkon, který ohlašoval začátek ústavní reformy v Ruské federaci. Prohlášení o státní svrchovanosti bylo přijato na prvním sjezdu lidových poslanců 12. června 1990. Kromě vyhlášení suverenity, obsahoval řadu důležitých bodů: poprvé v RSFSR byla určena rovnost politických stran a veřejných organizací, důležitý byl princip dělby moci, byla vyhlášena svrchovanost ústavy a zákonů RSFSR na celém území, dále se výrazně rozšířila práva autonomních republik, autonomních oblastí, krajů, území a regionů RSFSR, zároveň zde byla zmíněna nutnost nutnost podpisu nové Smlouvy. *Zdroj: <http://www.politika.su/doc/dogs.html> (8. 3. 2012)*

²⁴ Existenci Sovětského svazu ukončily tzv. **bělověžské dohody**, které zároveň zakládají platformu pro spolupráci mezi vznikajícími státy – Společenství nezávislých států (SNS), dohody byly podepsány představiteli Ruska, Běloruska a Ukrajiny 8. 12. 1991. O dva týdny později podepsali v Alma-Atě nejvyšší představitelé jedenácti bývalých svazových republik protokol k bělověžské dohodě a potvrdili zánik SSSR. *Zdroj: http://www.cismission.mid.ru/ii1_4.html (8. 3. 2012)*

konceptualizace národní bezpečnosti, jež kladla hlavní důraz na mezinárodní spolupráci. V praxi Nové myšlení znamenalo prozápadní politiku. Gorbačovův režim očekával, že spolupráce se Západem se Rusko stane aktivním partnerem v mezinárodních hospodářských a politických organizacích a tím získá novou základnu pro svou bezpečnost. Po rozpadu sovětského svazu tak ruští vůdcové částečně přijali předpoklady Nového myšlení (Tsygankov, 1999: 33).

Prozápadní orientace skupiny vysoce postavených vládních úředníků a akademiků se označuje jako „atlantismus“ (západnictví), vůdčí osobností tohoto směru se stal právě ministr zahraničí Andrej Kozyrev. Myšlenky této skupiny dominovaly mezinárodnímu diskursu v Rusku od prosince roku 1991 do konce roku 1992 (Sergunin, 2004).

K udržení pozice vojenské mocnosti byl důležitý zisk podpory Západu a soustředění na dobré vztahy s USA. Kozyrev argumentoval tím, že ruská zahraniční politika již nebude nadále založena na ideologii či mesiášství, ale na rozumových a realistických vyhodnoceních konkrétních potřeb²⁵. Hlavní myšlenkou byla představa o tom, že se Rusko stane součástí Západu, prosazoval přesunutí pozornosti od eurasijského regionu k úsilí o integraci do západního světa a moderních institucí jako Mezinárodní měnový fond (IMF), Světová banka (WB) a Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT), Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) atd. Zároveň se stala důležitá i hospodářská spolupráce v Asii a Tichomoří a dalších regionech (Kozyrev, 1992). Kozyrevova zahraniční politika vycházela zároveň z přesvědčení, že Rusko bude schopno znovu postupně získat status světové velmoci. Kozyrev v článku, Rusko: Šance na přežití, píše: *„Není pochyb o tom, že Rusko nepřestává být velmocí, ale bude to normální velmoc. Jeho národní zájmy budou prioritou a Rusko je bude obhajovat prostřednictvím interakce s partnery, nikoliv konfrontací.“* (Kozyrev, 1992). Západ byl vnímán jako hlavní ideologický a politický spojenec, stal se hlavním

²⁵ Rozhovor v Rossijskaja gazeta 12. 1. 1992 převzato z (Brzezinski, 1999: 103)

zdrojem podpory nezbytně nutné pro úspěšné reformy a konečně jako model vývoje samotné Ruské federace. Rusko zůstávalo jadernou velmocí a bylo přesvědčeno, že Spojené státy budou potřebovat v Evropě silné a stabilní Rusko pokračující cestou demokratických reforem, které bude schopné být reálným partnerem, přinejmenším v procesu a kontrole mezinárodního odzbrojení i v perspektivě globální bezpečnosti. Politika Bushovy i Clintonovy administrace byla v uvedeném období skutečně rusocentristická²⁶ a diskuse o rozšiřování NATO směrem na východ se vedla více v diplomatických a expertních kuloárech, než byla předmětem reálné politiky. Spojené státy tím, že vyvíjeli nátlak na Ukrajinu, Kazachstán a Bělorusko v souvislosti s předáním jaderných hlavic Ruska na základě lisabonského protokolu ke smlouvě START 1 z roku 1992, utvrzovali Moskvu v přesvědčení o správnosti zvolené zahraniční linie (Duleba, 1998).

Upřednostňování prozápadní politické linie na úkor ruských zájmů a zanedbávání budování nových vztahů se zeměmi SNS sebou ale přinášelo mnohé problémy. Již v té době v Rusku existuje silná opozice vůči tomuto kurzu, převážně ze strany komunistů a nacionalistů, kteří chtěli obnovit vliv v zemích SNS a zároveň obnovit moc a slávu bývalého SSSR. Velká vlna kritiky se na Kozyrevovu zahraniční politiku snesla poté, co v květnu 1992 Rusko podpořilo v Radě bezpečnosti OSN uvalení sankcí proti Srbsku, v probíhajícím Jugoslávském konfliktu. Tento čin spustil protest pravicových nacionalistů v ruském parlamentu, kteří obvinili vládu ze zrady svých „slovanských bratrů“ a zaprodání se proamerickým zájmům v Evropě (Bohlen, 1992).

Vývoj zahraničněpolitických událostí jasně prokázal, že Rusko se nemůže orientovat jen na Západ. Uvědomil si to i samotný Kozyrev a během svého vystoupení na jednání Nejvyšší rady v říjnu 1992 prohlásil: *„Rusko nesmí zužovat rámce partnerství zvolit si mezi Východem a*

²⁶ Tzv.strategie „Russia first“, šlo v ní především o podporu Jelcina a nových ruských elit coby symbolů liberalizace a přechodu k demokracii (Holzer, Kuchyňková, 2005).

*Západem. Spektrum jeho zájmů je mnohem širší a je třeba brát do úvahy maximum možné spolupráce*²⁷. Od konce roku 1992 tak začal být atlantismus ze zahraniční politiky postupně vytlačován. Bylo to zejména pod vlivem kritiky některých zahraničněpolitických kroků Kozyreva a i díky výměně některých klíčových osob reprezentujících liberální proud, především nahrazení Jegora Gajdara ve funkci premiéra Viktorem Černomyrdinem²⁸.

V prosinci 1992 byl Jelcin, za svoji relativně volnou ruku v zahraniční politice napadán ruskou opozicí v parlamentu, ve kterém soupeřily o moc tři hlavní skupiny. Na levé straně politického spektra se nacházela skupina zákonodárců, kteří podporovali Jelcinovu prozápadní zahraniční politiku, spolu se snahou Jelcina o reformu a privatizaci Ruské ekonomiky. Ve středu spektra byla skupina politiků, kteří kladli důraz na eurasijský prvek v oblasti zahraniční politiky, která by dle nich, neměla být výhradně zaměřena na Spojené státy a západní Evropu, ale zdůrazňovali potřebu dobrých vztahů se zeměmi na Blízkém východě, v Číně a dalších oblastech světa. Tato skupina také požadovala mnohem těsnější vazby s blízkým zahraničím²⁹, kde by Rusko mělo mít dominantní postavení. Co se týče domácí politiky, podporovali Jelcinovy reformy, ale obhajovali mnohem pomalejší proces privatizace. Třetí skupinou, na pravé straně politického spektra, byla kombinace komunistů a nacionalistů. Komunisté a nacionalisté sice měli rozdílné názory týkající se oblasti hospodářské politiky, ale víceméně se všichni shodli na tom, že je nezbytné mít silné, vysoce centralizované Rusko, které by aktivně chránilo Rusy žijící v

²⁷ Izvestija, 23. října, 1992, Zdroj: <http://www.izvestia.ru/archive/msk> (10. 3. 2012)

²⁸ Poté, co v prosinci 1992 Sjezd lidových poslanců odmítl kandidaturu Jegora Gajdara na funkci ruského premiéra, navrhl Jelcin na tuto funkci Viktora Černomyrdina, kterého sjezd schválil. Gajdar byl úřadujícím předsedou ruské vlády od června 1992.

²⁹ Termín blízké zahraničí (rus. Ближнее зарубежье, ang. Near Abroad) je spojen se začátkem 90. let, kdy v čele ruské diplomacie stál Andrej Kozyrev, tento termín definuje postsovětský prostor, tvořený především členskými zeměmi Společenství nezávislých států, jež Moskva pokládala za svou "zájmovou sféru" či "sféru vlivu". Výjimku činily tři pobaltské republiky (Lotyšsko, Litva a Estonsko), jež od samého počátku deklarovaly jednoznačný zájem o zapojení do západoevropských a euroatlantických struktur a netajily se obavami z mocného souseda.

blízkém zahraničí, Rusko by podle nich mělo hrát opětovně hlavní roli světové velmoci, dále bylo nutné přijmout konfrontační postoj ke Spojeným státům, ve kterých oni viděli hlavního nepřítele Ruska a v neposlední řadě požadovali obnovit blízké vztahy s bývalými spojenci Moskvy, zvláště zeměmi Středního východu, jako je např. Irák a obnovit nadvládu Ruska nad blízkým zahraničím (Light, 2003: 44-45).

V této počáteční fázi (1991-1992), kterou Sergunin identifikuje jako období, kdy převládalo idealistické paradigma, se jako hlavní alternativa k atlantismu profilovaly dvě varianty eurasianismu. Demokratický eurasianismus, který jak jsem uvedla v předchozí kapitole, uznával důležitost udržování dobrých vztahů se Západem, ale za hlavní cíl zahraniční politiky považoval konsolidaci ekonomických, politických a bezpečnostních vztahů se zeměmi bývalého Sovětského svazu. Prioritou pro Moskvu se měla stát integrace v rámci Svazu nezávislých států a rovnoprávná spolupráce s okolními partnery, včetně zemí v Asii a Africe. Druhá varianta, slavjanofilský eurasianismus, zdůrazňovala odlišnost Ruska jak od Západu, tak od Východu, odmítala západní pomoc a cílem vývoje Ruské federace měl být silný centralizovaný stát (Sergunin, 2004: 19-35).

Zlom ve vedení zahraniční politiky Ruské federace nastává koncem roku 1992 a v průběhu roku 1993. Projevuje se viditelným odklonem ruské zahraniční politiky od idealistické k realističtější poloze. Příčinou této změny, jsou mimo výše popsaného, konflikty na periferii Ruska v postsovětských republikách³⁰ a v neposlední řadě i uvnitř samotného ruského teritoria (Čečensko), další příčinou je expanze NATO a s ní spojený postoj některých dřívějších sovětských republik, laxní přístup Západu k pomoci Rusku a vývoj konfliktu na Balkáně. To vše donutilo Rusko přehodnotit stávající zahraniční politiku. Mezi zahraničně politické cíle se proto dostávají témata blízkého zahraničí a vnitřní bezpečnosti

³⁰ Gruzínsko-Abcházský konflikt, Jížní Osetie-Gruzie, Náhorní Karabach-Arménie, Podněstří-Moldávie

Ruské federace. Ruská federace tak začíná klást větší důraz na udržení vnitřní integrity, a také se snaží konsolidovat svůj vliv v bývalých částech Sovětského svazu.

V dubnu 1993, ruský prezident Jelcin, představil novou ruskou zahraniční doktrínu, která byla společným dílem ministerstva zahraničních věcí, ministerstva obrany, bezpečnostní rady a zahraniční rozvědky. Doktrína, která byla vypracována již v lednu 1993, odrážela posun v ruské zahraniční politice. Ta se stala ambicióznější a byla zaměřena na zvýšení globálního postavení země, zvláště zvýšení svého vemocenského statusu v Eurasii³¹. Do centra pozornosti se dostala otázka národního zájmu a vzrostl vliv zastánců eurasianismu (Tsygankov, 2010: 67). Definice národních zájmů přináší rehabilitaci realistického myšlení v ruské zahraniční politice (Sergunin 2004: 23).

3.1.1. Koncepce zahraniční politiky Ruské federace z roku 1993

Podstatou ruské zahraniční politiky je následující dlouhodobý úkol, oživit Rusko jako demokratický, svobodný stát, zajistit příznivé podmínky pro vznik moderní efektivní ekonomiky, která zaručí ruským občanům důstojnou životní úroveň a finanční a ekonomickou nezávislosti země pro dosažení rovného a přirozeného začlenění Ruské federace do světového společenství jako velmoci, která se může pochlubit dlouhou historií, unikátním geopolitickým postavením, značnou vojenskou silou a významnými technologickými, intelektuálními a morálními kapacitami.

Nejdůležitějšími úkoly v oblasti zahraniční politiky, které vyžadují koordinované a důsledné úsilí ze strany všech státních struktur země jsou: odstranění ozbrojených střetů, urovnávání sporů na hranicích Ruska a zabránění přelití těchto konfliktů na naše území. Dále musí být zajištěno

³¹Tato koncepce bývá často označována jako „Kozyrevova doktrína blízkého zahraničí“ a bývá často srovnávána s americkou Monroeovou doktrínou z 19. století (Tsygankov, 2010: 66).

striktní dodržování individuálních lidských práv a práv menšin v zemích blízkého zahraničí, zejména práva etnických Rusů a rusky mluvících obyvatel.³²

Dalším klíčovým cílem je zachování jednoty a územní celistvosti Ruské federace. V souladu s Federální smlouvou, Ruská zahraniční politika a mezinárodní vztahy jsou v působnosti federálních orgánů. Tato jednotná koncepce zahraniční politiky je výsledkem vzájemného přizpůsobení zájmů a zároveň pevnou zárukou jejich naprosté bezpečnosti.³³

Podle koncepce zahraniční politiky Ruské federace z roku 1993 je Rusko velmocí s několika prioritami zahraniční politiky, mezi něž patří: zajištění bezpečnosti státu diplomatickou cestou, ochrana svrchovanosti a jednoty státu, se zvláštním důrazem na stabilitu státu zvláště na jeho hranicích, ochrana práv Rusů v cizině, poskytování příznivých vnějších podmínek pro vnitřní demokratické reformy, mobilizace mezinárodní pomoci při zřízení ruské tržní ekonomiky a pomoci ruským vývozcům. Důležitou roli v této koncepci hrálo Společenství nezávislých států. Země Společenství nezávislých států jsou v koncepci jednou z hlavních priorit. Podle koncepce bylo nutné, aby mezi nimi a Ruskou federací vznikla spolupráce na nových základech. Integrace měla být dobrovolná a probíhat v co nejvíce oblastech. Důležité bylo uzavření státních smluv s Ukrajinou, Běloruskem a Kazachstánem, vzhledem k důležitosti těchto tří zemí pro Rusko, je to víc než pochopitelné. Rusko si bylo vědomo své výhodné pozice v SNS oproti jiným státům, které zde taktéž usilovaly o vliv, proto je v koncepci zmíněno, že Rusko bude aktivně vystupovat proti nástupu třetích zemí v bezpečnostně-vojenské oblasti, do prostoru zemí s ním sousedících (Melville, Shackleina, 2005: 32-34).

³² **Koncepce zahraniční politiky Ruské federace z roku 1993** (ang. Foreign Policy Conception of the Russian Federation 1993) Převzato z (Melville, Shackleina, 2005: 27)

³³ Tamtéž.

Mimo navazování a utužování vztahů se státy SNS, byla v koncepci zahraniční politiky z roku 1993, zmíněna spolupráce a navazování prospěšných vztahů i s jinými státy nacházející se nejenom v blízkosti Ruské federace. Koncepce tak vyzývala k posílení vztahů v Asijsko-pacifické oblasti, na Blízkém východě, Africe a Latinská Americe, což můžeme vnímat jako snahu pokusit se vyvážit vztahy se Západem, na základě časté kritiky převážně prozápadní zahraniční politiky v prvních letech Kozyerova působení na postu ministra zahraničí. První zahraničněpolitická koncepce RF počítala také s významnou rolí mezinárodních organizací, mezi nimiž vyzdvihovala zejména OSN. Co se týče vztahů s USA, mají v koncepci stále velmi důležité místo a představují jednu z nejdůležitějších priorit budoucího směřování ruské zahraniční politiky. Hlavní prioritou pro Rusko bylo, aby Spojené státy uznaly vedoucí úlohu Ruska v postsovětském prostoru a podpořily Ruskou federaci v řešení konfliktů a ochraně lidských práv v zemích SNS a Pobaltí. Dalším důležitým bodem bylo pokračování v jednáních o redukci strategických útočných jaderných zbraní³⁴ (Melville, Shakleina, 2005: 41-43).

Vztahy Evropy s Ruskem byly v koncepci taktéž reflektovány, zvláště v důsledku začlenění Ruska do společenství demokratických států a pro zajištění bezpečnosti v novém mezinárodním prostředí. Koncepce zdůrazňuje tři prioritní oblasti ruské zahraniční politiky v Evropě: státy západní Evropy, někdejší satelity ve střední a východní Evropě a Pobaltí. V rovině mezinárodních organizací, které figurují v evropském prostoru, koncepce speciálně zmiňuje především Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) (Melville, Shakleina, 2005: 43-45). Kozyrevovým úmyslem hlavně bylo zabránit izolaci Ruska v mezinárodním bezpečnostním prostředí a toho mimo jiné šlo dosáhnout

³⁴ V roce 1991 byla podepsána smlouva START 1, nástupnicí této smlouvy pak byla takzvaná dohoda START II, kterou v lednu 1993 podepsali v Moskvě ruský prezident Boris Jelcin a americký prezident George Bush st. Smlouva byla v obou zemích ratifikována až v roce 2000 a Rusko o dva roky později od smlouvy odstoupilo (Urban, 1995).

prostřednictvím KBSE, jejímž členem by Ruská federace byla a která by zároveň byla nadřazená NATO. V této myšlence se také odráží podpora Ruska čistě evropským bezpečnostním organizacím bez účasti Spojených států jako KBSE. Kozyrev se obával, že vývoj mezinárodní situace, který nebude v souladu s těmito zásadami, bude znamenat vytlačení Ruska z Evropy, její nové rozdělení a nevyhnutelně i nové kolo konfrontace se Západem (Duleba 1999: 27-28)

3.1.2. Vojenská doktrína Ruské Federace 1993

V listopadu 1993 byl přijat další významný dokument, týkající se směřování ruské zahraniční politiky – Vojenská doktrína Ruské Federace.³⁵ Vojenská doktrína RF představuje souhrn základních oficiálních názorů a pravidel k prevenci válek, ozbrojených konfliktů a organizace protipatření v případě ohrožení bezpečnosti státu, zároveň obsahuje pravidla na využití ozbrojených sil na obranu životně důležitých zájmů Ruské federace. Ruská federace se zde mimo jiné zavazuje dodržovat zásady mezinárodního práva a dohod o odzbrojení. Co je v tomto dokumentu podstatné je důraz kladený na rychlé nasazení intervenčních sil, které by měly být v případě potřeby použity v postsovětském regionu a dále legalizace rozmístění ruských sil v zahraničí, zejména je zde myšlena oblast států SNS. Prioritou Ruské federace je hlavně spolupráce v rámci SNS ve vojenské oblasti, při řešení problémů kolektivní obrany a bezpečnosti. Dále je zde podobně jako v Koncepci zahraniční politiky Ruské federace z roku 1993, zmíněna spolupráce na regionální úrovni především s KBSE a globálním měřítku v rámci OSN.³⁶

Vojenská doktrína byla více realistická, zaujala více nekompromisní postoj k ruským národním zájmům, než v případě Koncepce zahraniční

³⁵ Schválena na zasedání Rady bezpečnosti dne 2. listopadu 1993

³⁶ **Vojenská doktrína Ruské Federace 1993**

Zdroj: <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/russia-mil-doc.html> (14. 3. 2012).

politiky RF a nevěnovala pozornost nevojenským ohrožení ruské bezpečnosti. Koncept národní bezpečnosti, přijatý o čtyři roky později než vojenská doktrína už obsahoval mnohem širší pohled na hrozby, kterým Rusko čelilo (Light, 2003: 49).

3.1.3. Strategický plán Ruska se zeměmi - členy Společenství nezávislých států 1995

Tento plán, který se zaměřil na strategii Ruska ve Společenství nezávislých států, přijala ruská vláda 14. září 1995. Hlavními cíly ruské politiky vůči státům SNS byla: politická, vojenská, ekonomická, humanitární a právní spolupráce, podpora rozvoje zemí SNS jako politicky a ekonomicky stabilních zemí, které vykonávají přátelskou politiku vůči Rusku, posílení vedoucí role Ruska při formování nového systému mezistátních, politických a hospodářských vztahů v postsovětském prostoru a v neposlední řadě postupné narůstání integrace v SNS. Rusko požadovalo upevnění politických a vojenských vztahů se zeměmi SNS, zejména pomocí vytvoření společného armádního velení, spojením vojenských sil SNS a podřízením kontroly vnějších hranic SNS kontrole Ruska. Rozhodující roli při jakékoliv akci pro udržení míru měly mít samozřejmě ruské vojenské síly. Mimo jiné byl v tomto dokumentu kladen důraz na posilování sociálně kulturních vazeb na Rusko v rámci SNS. Mělo zde být zaručeno vysílání ruské televize a rozhlasu, rozšiřování ruských novin a zároveň byl kladen důraz na vzdělávání pod vedením Ruska.³⁷ Oblast zemí SNS, představovala pro Ruskou federaci životně důležité zájmy. *„Mezinárodní společenství by mělo uznat, že tato oblast je především pásmem ruských zájmů“*.³⁸

³⁷ **Strategický plán Ruska se zeměmi - členy Společenství nezávislých států 1995** (Стратегический курс России с государствами – участниками Содружества Независимых Государств). Dostupný na: <http://www.mid.ru/ns-osndoc.nsf/osndd> (12. 3. 2012).

³⁸ Tamtéž.

V podstatě tento dokument dává pravomoc Rusku zasahovat do vnitřních záležitostí těchto zemí a potvrzuje tak jeden z hlavních obrátů v zahraniční politice Ruské federace.

Co nejtěsnější vojensko-politická, ekonomická, kulturní a další integrace v postsovětském prostoru, ve kterém má mít Moskva status arbitra, podle neoeurasianistů představuje zvláštní civilizační misi Ruska a cestu ke znovuzískání globálního velmocenského statusu, jenž bude obnoven, pokud Rusko zajistí hegemonistického postavení v regionálním měřítku tj. v rámci postsovětského prostoru (Tsygankov, 2003).

Tento přístup Ruské federace k zemím SNS, se stává nejen hlavním zdrojem nestability mezi Ruskem a těmito zeměmi, ale zároveň komplikuje vztah Ruska s mezinárodním společenstvím.

Obrat v zahraniční politice Ruska, který se projevoval nejen vůči postsovětskému prostoru, ale také směrem k Západu, byl způsoben vnějšími i vnitřními okolnostmi. K vnějším okolnostem náležela částečná pragmatizace amerického postoje k Jelcinově administrativě, pod vlivem vnitropolitického vývoje v Rusku na podzim 1993 (Kuchyňková, 2006: 36). Obavy vyvolávaly především výsledky parlamentních voleb v Rusku z prosince 1993 a Jelcinův zásah proti Nejvyššímu Sovětu³⁹. Nečekaně dobrý výkon Liberálně demokratické strany Ruska (LDPR), Vladimira Žirinovského a Komunistické strany Ruské federace (KPRF) Gennadije Zjuganova v prosinci 1993 v ruských parlamentních volbách⁴⁰ zintenzivnil debaty uvnitř Rusku a na Západě o nepředvídatelné politické povaze

³⁹ 21. září 1993 vyřešil prezident Jelcin konflikt mezi ním a parlamentem, který se snažil co nejvíce omezit prezidentské pravomoci a zpomalit či dokonce zastavit hospodářskou reformu, rozpuštěním parlamentu a prohlášením, že do svých rukou přebírá veškerou moc. Odpovědí druhé strany na to bylo, že předseda Nejvyššího sovětu Rusland Chasbulatov označil prezidentův krok za státní převrat a vyzval občany, policii a armádu, aby se proti Jelcinovi postavila. Bývalý viceprezident Alexandr Ruckoj oznámil, že přebírá prezidentovi pravomoc, a parlament to v nočních hodinách schválil. Premiér Viktor Černomyrdin, předsednictvo vlády, ministři obrany, vnitra a bezpečnosti se však postavili na Jelcinovu stranu, který nakonec zvítězil (Holzer, Kuchyňková, 2005).

⁴⁰ **Parlamentní volby 1993:** Liberálně demokratická strana obdržela 21,4% hlasů, Komunistická strana Ruské federace 11, 6% hlasů, proreformní liberální strany Ruská volba 14,5 % a Jablko 7,3% hlasů. Zdroj: http://www.russiavotes.org/duma/duma_elections_93-03.php (13. 3. 2012).

země a posílil argumenty těch, kteří zastávali názor, že vláda Borise Jelcina by mohla být brzy nahrazen extrémní nacionalistickou vládou. Tento argument byl rozšířený především po přijetí nové ústavy v prosinci 1993, zakotvující právě silné postavení hlavy státu. Tyto téměř neomezené pravomoci prezidenta by pak mohly být použity extrémními nacionalistickými vůdci typu Žirinovského či Zjuganova a oživit přísnou a autoritářskou vládu v Rusku (Tolz, 1994). Tato situace pak málem nastala při prezidentských volbách v roce 1996, ve kterých Boris Jelcin jen velmi těsně (o pouhých 3 %) porazil komunistického kandidáta Gennadije Zjuganova.⁴¹

Tyto výše popsané události byly zásadní nejen pro další směřování Ruska v domácí a zahraniční politice, ale došlo i k vyřešení sporu mezi dvěma mocenskými centry, tj. exekutivou a legislativou, z něhož vítězně vyšla exekutiva zosobněná prezidentem Jelcinem. Ten se de facto stal nejen reprezentantem státu navenek, ale i tvůrcem domácí i zahraniční politiky.

V dalších parlamentních volbách v roce 1995 utrpěly prozápadní politické síly ještě větší porážku. V těchto volbách zvítězila Komunistická strana Ruské federace, která získala téměř tolik procent hlasů jako před dvěma roky Žirinovského Liberálně demokratická strana.⁴² Jestliže výsledek parlamentních voleb v roce 1993 můžeme interpretovat jako projev nesouhlasu veřejnosti s ekonomickými reformami, výsledky parlamentních voleb z prosince 1995 naznačovaly nespokojenost ruských občanů se současným mezinárodním postavením země, která byla ještě před několika lety supervelmoc (Tsygankov, 2010: 96).

Posílení pozic revizionistických sil, ať již komunistů či nacionalistů, vypovídalo o atmosféře prohlubující se společenské frustrace. V tuto

⁴¹ **Výsledky prezidentských voleb 1996:** Boris Jelcin získal 35,8% hlasů a Gennadij Zjuganov 32,5%

Zdroj: http://www.russiavotes.org/president/presidency_previous.php (13. 3. 2012).

⁴² **Parlamentní volby 1995:** Komunistická strana Ruské federace obdržela 22,3% hlasů, Liberální demokratická strana 11,2%, Náš domov Rusko 10,1% a Jablko 6,9%.

Zdroj: http://www.russiavotes.org/duma/duma_elections_93-03.php (13. 3. 2012).

dobu byla obzvláště silná deziluze širokých mas obyvatelstva z přehmatů takzvaného divokého kapitalismu, chudoby, bezpráví a svou roli zajisté sehrál i dopad války v Čečensku (1994–1996), souhrn těchto faktorů postavil prezidenta před nesmírně obtížný úkol dosáhnout společenského konsenzu. Boris Jelcin se rozhodl pro jeden z řady kompromisních kroků, když v lednu 1996 nahradil Kozyreva Jevgenijem Primakovem, předním kritikem laxní diplomacie prvního ruského ministra zahraničí (Soulejmanov, 2011: 13)

3.2. Primakovova éra 1996 - 1998

V průběhu 90. let se postupně hlavní prioritou ruské zahraniční politiky stává SNS a jeho členské země, je zde vidět odklon od západního směru (USA, Evropa) a koncentrace na udržování či obnovení alternativních strategických vztahů, především v rámci Asie a Pacifiku. Opětovné zaměření pozornosti k postsovětskému prostoru tak jednoznačně svědčilo o návratu eurasijského proudu do ruské zahraniční politiky. Primakov a jeho představa o Rusku jako eurasijské velmoci, se setkala s pozitivní reakcí nejen v politických kruzích, ale především u široké veřejnosti (Tsygankov, 2007: 383-384). Jednou z tezí eurasijskosti je argumentace že Ruská federace má být jednou z velmocí v novém multipolárním mezinárodním systému. Praktickou politickou doktrínou, která vychází z této teze a celkově z eurasijskosti je tzv. multivektorový přístup k zahraniční politice Ruské federace, jenž prosazuje národní zájmy a obnovení velmocenského statusu země, která je schopna posouvat mocenskou rovnováhu v celém mezinárodním systému (Laurell, 2008: 7).

Rusko chtělo být považováno za velmoc a zároveň chtělo, aby s ní bylo jako s velmocí zacházeno. Tato touha po uznání a respektování velmocenského statusu Ruska je jedním z hlavních základních faktorů v zahraniční politice Ruské federace. Jevgenij Primakov ve své knize Svět

bez Ruska?, píše „*Svízelná situace, v níž se Rusko ocitlo, Západu evidentně vyhovovalo. Tím spíše, že sociální a ekonomická degradace Ruska byla v první polovině 90. let provázena naprosto bezzubou zahraniční politikou, jejímž proklamovaným cílem bylo patřit k civilizovanému světu, a to za naprostého ignorování ruských národních zájmů. Rusko se ocitlo ve vleku Spojených států, plulo s nimi na jedné vlně a na to si Washington začínal pomalu zvykat*“ (Primakov, 2010: 12). Primakov si samozřejmě uvědomoval, že Rusko není schopné vyrovnat pozice USA, ale mělo se zasadit o vznik multipolárního světa s Ruskem jako jedním z center moci. Prioritním úkolem Primakovovy administrativy se tak stává úsilí o vytvoření jakési protiváhy globální americké převaze.

Myšlenka Ruska jako velmoci (*děržava*), která se jednoznačně stává v Rusku dominantní, není striktně synonymem pro eurasianismus, ale spíše vyjádřením určitého druhu nacionalismu (výjimečnost pravoslavné civilizace a ruské národní povahy). Tyto ideologie nejsou zvláštním výrazem eurasianismu, ale jsou společné všem nacionalistickým hnutím, jejichž názory jsou v Rusku silně ovlivněny nostalgií po velmoci, kterou kdysi Sovětský svaz býval (Laurell, 2008a: 8).

Podle Primakova by se Rusko mělo stát nezávislým pólem v multipolárním světovém systému a prioritou by pro něj měly být vlastní velmocenské zájmy a ne snaha stát se součástí Západu. Moc USA by, mělo Rusko vyvažovat spojenectvím s mocnostmi jako Indie a Čína, vlastní ekonomickou modernizací a posílením kontroly nad postsovětským prostorem. Nevylučuje spolupráci se Západem, ovšem za podmínky absolutní vzájemné rovnosti, odmítá rozšiřování NATO a jeho expanzi blíže k hranicím Ruska. (Tsygankov 2005:136). Jistým paradoxem bylo, že při své snaze o multipolaritu ve světovém systému si Rusko, v neposlední řadě podle vzoru USA, de facto nárokovala hegemonistickou pozici v prostoru bývalých sovětských republik. Šest let po rozpadu SSSR připomněl tehdejší náměstek ministerského předsedy Ruské federace Boris Němcov, považovaný za liberálního politika,

Spojeným státům, že Moskva vnímá postsovětský prostor stejně, jako Washington vnímá Latinskou Ameriku, a nerada by ve svém „citlivém podbřišku“ viděla přílišný aktivismus ze strany cizích států (Souleimanov, 2011: 14).

Období ruské zahraniční politiky začínající rokem 1996 je také některými autory označováno za počátek realismu v zahraniční politice Ruské federace. O vzestupu realismu píše např. Alexander Sergunin. Vzestup realismu v ruském myšlení byl podle něj umožněn díky třem hlavním silám: průmyslového lobby, federální vojenské a civilní byrokracie a umírněných „demokratů“. Tato skupina byla velmi brzy nazvána *děržavniky* nebo *gosudarstvenniky*. Přičemž termínem *děržavniky* označuje skupinu, která obhajuje pozici silného a mocného státu, schopného vytvořit a udržet pořádek a být jakýmsi ručitelem proti anarchii a nestabilitě, což je relativně tradiční ruský pohled na úlohu státu. Typický je pro ně odmítavý postoj k idealismu a romantismu ze začátku devadesátých let, naopak je pro ně primární obhajoba národních zájmů, to vše pak vedlo k rehabilitaci školy realistického myšlení v Rusku. Aktuálním tématem byla, spíše než rovnováha zájmů, rovnováha sil. Vnitrostátní, nikoliv mezinárodní bezpečnost, se stala předmětem primárního zájmu (Sergunin, 2004: 23).

Od nástupu J. Primakova v ruské zahraniční a bezpečnostní politice dominantně setkáváme s prvky agresivního a obranného realismu, které se v klíčových dokumentech objevují v podobě tezí o multipolárním světě a multivektorovém přístupu Ruska k mezinárodním vztahům. Takový postoj v zásadě velmi realisticky odráží potřeby ruského zahraničně-politického směřování (Tsygankov 1999, 31-47). Tsygankov tento postoj označuje jako stabilizační. V tomto myšlenkovém proudu se promítají myšlenky klasického realismu; důraz na rovnováhu moci jako nástroje pro udržení míru a stability a důraz na národní zájmy. Národní zájem byl definován jako zachování ruského globálního postavení, pomocí opakovaného poukazování na geografickou a historickou roli Ruska v

Evropě i Asii jako eurasijské velmoci (Clunan, 2009: 127). Stabilizátoři představují velmi střídmy pohled na spolupráci se Západem, nejsou rozhodně zaměřeni proti tomuto světu. Vnímají kooperaci se Západem jako tradiční jev v mezinárodních vztazích, který nikdy v minulosti neohrožoval ruskou suverenitu, ani nenarušoval jeho kulturní jedinečnost (Tsygankov, 2003).

3.2.1. Směrem k aktivní zahraniční politice a efektivní reformě

V březnu 1997 představil, ruský prezident Boris Jelcin, Federálnímu shromáždění Ruské federace dokument s názvem: „*Poselství prezidenta Ruské federace: Pořádek ve vládě – pořádek v zemi (o situaci v zemi a základních směrech politiky Ruské federace)*“.⁴³ Tento dokument reagoval nejen na aktuální vývoj a vnitropolitickou situaci v zemi, ale také se zabýval zahraniční politikou Ruska. Ve speciální šesté části dokumentu nazvaném „*Směrem k aktivní zahraniční politice a efektivní reformě*“, můžeme najít stručný popis toho, na co se zaměřila zahraniční politika v předchozím roce a jaké cíle zahraniční politiky je nutné stanovit pro nadcházející období. „*Ruská diplomacie se snažila zavést hlavní cíle zahraniční politiky stanovené v předchozích zprávách: vytvořit příznivé vnější podmínky pro pokračování ruských reforem a vytvořit a udržovat skutečně rovné vztahy s předními světovými mocnostmi, takovým způsobem odpovídajícím statusu a potenciálu Ruské federace*“.⁴⁴ Hlavními cíly zahraniční politiky měla nadále být obhajoba národních zájmů, v rámci posílení stability a spolupráce v mezinárodních vztazích, nikoliv konfrontační politiky. Dalším cílem mělo být, již výše zmiňované vytvoření multipolárního světa: „*Je nezbytné vybudovat systém*

⁴³ **Poselství prezidenta Ruské federace: Pořádek ve vládě – pořádek v zemi (o situaci v zemi a základních směrech politiky Ruské federace).** rus. Послание Президента РФ от 06. 03. 97 "Порядок во власти—порядок в стране (О положении в стране и основных направлениях политики Российской)"

Zdroj: <http://www.zakonprost.ru/content/base/part/163751> (17. 3. 2012).

⁴⁴ Tamtéž.

*mezinárodních vztahů, který vychází ze skutečnosti, že náš svět je multipolární a proto by zde neměla být převaha jednoho mocenského centra“.*⁴⁵

Podobně jako tomu bylo v předchozích několika letech je zde zdůrazněna potřeba upřednostňovat styky v rámci SNS. Udržení míru a ochrana práv ruský mluvících občanů v SNS a pobaltských státech, nadále zůstává naléhavým úkolem zahraniční politiky Ruska. Zejména je zde kladen důraz na prohlubování vztahů s Běloruskem. Právě s Běloruskem, Rusko v roce 1995 vytvořilo celní unii, ke které se o rok později se přidal Kazachstán a Kyrgyzstán. Zakládací smlouva, předpokládá, že státy budou provádět společnou zahraniční politiku, koordinovat politiku bezpečnostní a postupovat společně při potírání zločinnosti. Cílem je užší spolupráce v hospodářské, vědecké, kulturní a sociální oblasti při zachování státní suverenity jeho členů.⁴⁶

V roce 1997 Rusko a Bělorusko jednalo o další smlouvě, mající vést směrem k užší bilaterální unii. Tuto těsnější integraci silně podporoval ministr zahraničí Primakov, armádní elita a komunističtí a nacionalističtí poslanci v Dumě. Komunisté vnímali silnější integraci s Běloruskem jako krok k případnému opětovnému vytvoření SSSR, nacionalisté zase jako záštitu před rozpínajícím se Západem a stabilizátoři (pragmatici) v čele s Primakovem měli zájem na zachování rovnováhy sil a zajištění transportních tras ropy a zemního plynu (Trenin, 2001: 113). Na poslední chvíli před podpisem, byla smlouva značně oklestěna a to zejména díky vlivu Anatolije Čubajse a dalších proreformně zaměřených politických představitelů. Nejvýznamnějším důvodem pro tento postoj vůči silnější unii byla skutečnost, že Alexander Lukašenko od svého nástupu na post prezidenta Běloruska, postupně navedl Bělorusko směrem k diktátorskému režimu. Jeho autoritativní vedení se nelíbilo ruským liberálům, kteří se snažili o posílení demokracii v Rusku. Dalším

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ **Společenství svrchovaných republik.** Zdroj: www.soyuz.by/ (17. 3. 2012).

argumentem pak bylo, že Běloruská ekonomika byla v depresi a představoval by tak potencionální zátěž pro ruskou ekonomiku (Person, 2002: 65-66).

Další zemí, na kterou se tento dokument zaměřuje, je Ukrajina. Prioritou je zachování stabilních vztahů a vyřešení některých složitých aspektů ve vzájemných vztazích (Černomořská flotila, Sevastopol).⁴⁷ V roce 1997 byla podepsána Smlouva o přátelství, spolupráci a partnerství mezi Ruskou federací a Ukrajinou, mimo jiné, bylo ve smlouvě dohodnuto rozdělení Černomořské flotily mezi Ukrajinu a Ruskou federaci, s tím že Rusové měli právo odkoupit některé moderní lodě od Ukrajiny za hotové peníze. Pronájem přístavu Sevastopol a jeho okolí byl dohodnut na dvacet let, tedy až do roku 2017. Navíc byl Krymský poloostrov Ruskou federací uznán jako integrální součást Ukrajiny. Vyřešena byla i legalizace pobytu ruských jednotek na Krymu v počtu až 70 tisíc mužů. Smlouva nabyla právní účinnosti na počátku dubna 1999 (Hodač, 2008: 98-99).

Hlavním problémem ruské zahraniční politiky v roce 1997 se týká dalšího rozšiřování Severoatlantické aliance směrem na východ. V dokumentu je zachován negativní postoj k těmto požadavkům NATO. Na jaře roku 1996, ruský ministr zahraničí Jevgenij Primakov, přirovnal možnost rozšiřování NATO ke spaní s dikobrazem. Podle něj je nejlepší snížit jeho velikost a udržet jeho ostny daleko od Ruska (Asmus, 2002: 172). V té době Rusko navrhlo tři podmínky, které měly případné rozšíření NATO na východ učinit pro Rusko poněkud „stravitelnějším“, mezi tyto podmínky patřil zákaz proti rozmístění jaderných zbraní na území nových členů, požadavek pro společné rozhodování mezi Ruskem

⁴⁷ Otázka týkající se kontroly nad Krymským poloostrovem byla složitější a de facto se řeší dodnes. Ihned po vyhlášení nezávislosti Ukrajiny, mnozí ruští politici zpochybnili legalitu ukrajinské kontroly nad Krymským poloostrovem, který byl v roce 1954 z iniciativy Nikity Sergejeviče Chruščova vyňat z Ruské sovětské federativní socialistické republiky (RSFSR) a administrativně přičleněn k Ukrajinské sovětské socialistické republice (USSR), na znamení věčného přátelství mezi oběma národy. V létě 1992 se na Krymu sešel Leonid Kravčuk s ruským prezidentem Borisem Jelcinem a došlo k dohodě o vytvoření společné kontroly nad Černomořskou flotilou na příští tři roky s tím, že o jeho vlastnictví se rozhodne později. Tato dohoda načas zmírnila napětí mezi oběma zeměmi (Yekelchik, 2007: 195).

a NATO ve všech otázkách evropské bezpečnosti, zejména v oblasti použití vojenské síly a kodifikace těchto a dalších omezení práv NATO a Ruska v právně závazné smlouvě (Lomagin, 2011: 189). V souvislosti s výše uvedeným se Moskva rozhodla vyvinout institucionální mechanismus trvalého angažmá v NATO. V květnu 1997 byl podepsán *Zakládající akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi Severoatlantickou organizací a Ruskou federací*.⁴⁸ První část je věnována principům, na kterých bude vzájemné partnerství budováno. Co je důležité v této první části dokumentu je důraz kladený na roli OBSE jako jediné panevropské organizace a zároveň nutnosti jejího posílení, na kterém by Rusko a NATO mělo pracovat, aby zabránily rozdělení Evropy a konfrontaci, či izolovaným státům. V druhé části akt navazuje na praktickou spolupráci a konzultace mezi Ruskem a NATO v předešlých letech a zřizuje Stálou společnou radu mezi NATO a Ruskem (Permanent Joint Council). Stálá rada měla vytvořit půdu pro vzájemné konzultace ohledně politických a bezpečnostních záležitostí, na jejichž základě budou Rusko a NATO vyvíjet společné iniciativy a v případě shody podnikat společné akce, jako mírové operace pod vedením OSN nebo OBSE. Uzavření tohoto Aktu, pomohlo Rusku stát se opět spoluvůrcem bezpečnostní agendy Evropy po studené válce.

Zaměříme-li se na další obsah dokumentu Směrem k aktivní zahraniční politice a efektivní reformě, byla pozornost v tomto dokumentu také věnována spolupráci s Asijskými zeměmi (Čínou, Indií a zeměmi v rámci Sdružení národů jihovýchodní Asie - ASEAN). Měla pokračovat aktivní spolupráce s tradičními partnery jako je Vietnam a Mongolsko a zároveň bylo zmíněno i navázání a rozvoj vztahů s Japonskem, ve všech oblastech, včetně společného ekonomického rozvoje jižních Kurilských

⁴⁸**Zakládající akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi Severoatlantickou organizací a Ruskou federací** (angl. Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation).

Zdroj: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_25468.htm (17. 3. 2012).

ostrovů. Právě Japonsko by se mělo stát, podle Alexandra Dugina, předním spojencem Ruska v rámci asijsko-pacifického pásu. Japonsko by též mělo být součástí tzv. euroasijské osy skládající se z Ruska, Německa, Íránu a Japonska, úkolem této eurasijské osy je omezení vlivu Spojených států, tj. vyvážení jeho síly (Dugin, 2000: 155). Kromě možné vojenské spolupráce s Indií a Čínou, která by sloužila jako důležitý pilíř v rámci nové euroasijské bezpečnosti, dalším důležitým aspektem byl ekonomický důvod. Řada prosperujících a bohatých asijských zemí jako je třeba Japonsko, Jižní Korea a některé země patřící do Sdružení zemí jihovýchodní Asie (ASEAN), byla vnímána jako slibní obchodní partneři a zdroje investic pro stagnující ruskou ekonomiku. (Sergunin, 2004).

Co se týče spolupráce s Čínou, dne 24. dubna 1997 v Moskvě ruský prezident Boris Jelcin a čínský prezident Ťiang Ce-min společně podepsali „*Rusko-čínské prohlášení o multipolárním světě a vytvoření nového mezinárodního řádu*“. Již v prvním odstavci tohoto dokumentu se uvádí, že obě strany se v duchu partnerství budou snažit prosazovat multipolární svět a nový mezinárodní pořádek. Obě dvě země také zdůraznily, že rozvojové země a Hnutí nezúčastněných států, představují důležitou sílu vedoucí k vytvoření multipolárního světa a tím vytvoření nového mezinárodního řádu. Důležitou roli připisují i OSN, jejíž úloha v mezinárodním systému by měla být posílena, tak aby nebylo možno jí být manipulováno pomocí jakékoliv jiné mezinárodní organizace.⁴⁹

Závěr dokumentu *Směrem k aktivní zahraniční politice a efektivní reformě*, se věnuje armádní reformě. Velmi kriticky se zde píše o stavu ozbrojených sil Ruské federace: „*Úroveň technického vybavení ozbrojených sil Ruské federace zaostává za nejsilnějšími armádami světa o pět, deset a v některých oblastech o patnáct let. Prakticky se zhroutil*

⁴⁹ **Rusko-čínské prohlášení o multipolárním světě a vytvoření nového mezinárodního řádu.** Zdroj: http://www.organic-s.ru/mi_znaem/kodeksi58022.html (20. 3. 2012).

modernizace zbraní a vojenského vybavení“.⁵⁰ Konečným cílem vojenské reformy mělo být vytvoření kvalitativně nových, mnohem menších ozbrojených sil a dalších jednotek, které budou vybaveny moderní vojenskou technikou a budou mít vysoké odborné znalosti.⁵¹

Posílení národní obrany a bezpečnosti se později více věnovala Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace z roku 1997. Národní bezpečnostní koncepce slouží nejen jako oficiální průvodce k zahraniční politice Ruské federace, ale vytváří též základ pro ruské vojenské doktríny.

3.2.2. Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace 1997

Heslem ruské bezpečnostní elity se s ohledem na mezinárodní situaci v devadesátých letech stala „rovnováha“, což bylo v podstatě výsledkem kompromisu mezi liberály a statisty. Statisté jako např. Jevgenij Primakov zdůrazňovali, že mezinárodní řád musí být založen na rozvoji vztahů Ruska s celou řadou zemí. Liberálové sice neobhajovali úplnou závislost na Západě, ale žádoucím pro ně bylo, aby se Rusko plně integrovalo do západních struktur, jako hlavní ekonomická síla a udržela si tím status velmoci ve více tradičním slova smyslu. Statisté upozorňovali na nebezpečí závislosti na Západu, především na závislost na Spojených státech. Zkušenosti z rozšiřování NATO na úkor Ruska, ukázalo bezpečnostním elitám ze skupiny statistů, že Spojené státy byly nespolehlivé (Wallander, 2000). Kompromis mezi těmito skupinami je patrný v Národní bezpečnostní koncepci Ruské federace, která byla podepsána v prosinci 1997.

Dokument jasně formuluje názor vlády na povahu mezinárodního systému, ve kterém se Rusko pohybuje: „V současné době se na

⁵⁰ **Poselství prezidenta Ruské federace: Pořádek ve vládě – pořádek v zemi (o situaci v zemi a základních směrech politiky Ruské federace)**

Zdroj: <http://www.zakonprost.ru/content/base/part/163751> (17. 3. 2012).

⁵¹Tamtéž.

*mezinárodní scéně projevují tendence k vytvoření multipolárního světa“.*⁵² Na rychlost vytvoření nové struktury mezinárodních vztahů měla mít vliv i rostoucí propast mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi. Vznik multipolárního světa se jevil jako dlouhodobý proces. „*V současné době se ještě silně opakují pokusy o vytvoření struktury mezinárodních vztahů, jednostranně zaměřených rozhodnutí o klíčových otázkách světové politiky včetně použití vojenské síly.*“⁵³ Tato reakce byla charakterizována obavami z vytvoření mezinárodních vztahů, které by byly založeny na nadvládě vyspělých západních zemí pod vedením USA a obavami z jednostranných řešení klíčových problémů světové politiky, včetně použití vojenské síly, a to za pomoci obcházení základních pravidel mezinárodního práva. Rusko tedy požadovalo vytvořit protiváhu k unilateralismu a hegemonii především ze strany USA. Z toho vyplývá důležitost role, kterou Rusko v předchozích zahraničně-politických dokumentech, připisuje OSN a snaha o posílení její úlohy v mezinárodním systému, tak aby jí nebylo možno být manipulováno pomocí jakékoliv jiné mezinárodní organizace či země. Důležitá byla aktivní role Ruska jako stálého člena Rady bezpečnosti OSN při řešení a prevenci regionálních krizí a konfliktů.

V koncepci jsou uvedeny některé konkrétnější aspekty mezinárodního vývoje, mající přímý a negativní vliv na národní bezpečnost Ruska mezi tyto aspekty patří: nedostatek pokroku ve vývoji univerzálního a komplexního bezpečnostního modelu pro Evropu, plánované rozšíření NATO směrem na východ, které ohrožuje národní bezpečnost Ruska a nedostatečná účinnost stávajících mírových a bezpečnostních mechanismů. Cílem bylo vytvoření zcela nového systému evropské a atlantické bezpečnosti, ve které by OBSE měla hrát roli koordinátora.

⁵² **Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace 1997** (rus. Концепция национальной безопасности Российской Федерации) Zdroj: <http://stra.teg.ru/library/national/34/2/0> (20. 3. 2012).

⁵³ Tamtéž.

Národní zájmy Ruska na mezinárodní scéně vyžadovaly aktivní zahraniční politiku zaměřenou na posílení pozice „*Ruska jako velmoci – jako jednoho z nejvlivnějších center vznikajícího multipolárního světa*“.⁵⁴ Skutečnou hrozbou pro ruskou bezpečnost představovala současná a potenciální ohniska lokálních válek a ozbrojených konfliktů v postsovětském prostoru a vnitřní hrozby vyplývající z ekonomického poklesu, nestability a společenských problémů, které, měly být řešeny prostřednictvím ekonomické reformy. Přestože ekonomická reforma byla především vnitřní záležitostí, měla být podpořena ruskou integrací do mezinárodních ekonomických organizací.

V mezinárodní oblasti bylo hlavním cílem budování vztahů s ostatními zeměmi na základě rovnosti a kooperativním přístupem, prioritní oblastí definovanou jako životně důležitou pro národní zájmy Ruska, byla oblast Eurasie a zejména oblast zemí SNS, jehož jádro tvořilo, Bělorusko, Kazachstán a Kyrgyzstán. Podle dokumentu by Rusko mělo nadále rozvíjet konstruktivní partnerství se Spojenými státy, Evropskou unií, Čínou, Japonskem a Indií. Také se zde objevila výzva k zvýšení úsilí o vytvoření multilaterálních organizací pro spolupráci v oblasti mezinárodní bezpečnosti v asijsko-pacifickém regionu a jižní Asii.⁵⁵

Národní bezpečnostní koncepce z roku 1997 popsala novou geopolitickou a mezinárodní situaci. Naznačuje, že dnes je mezinárodní systém multipolární a zakládá se na mezinárodním právu, Rusko proto nemůže nechat bez pozornosti snahy Spojených států a jejich spojenců vytvořit unipolární systém obcházející mezinárodní právo. Rusko je v koncepci definováno jako velmoc (významná evropská a asijská mocnost), která má být jedním z nejvlivnějších center multipolárního světa, i přes svou viditelnou hospodářskou a vojenskou slabost tak Rusko stále ještě usilovalo o roli globální velmoci. Koncepce národní bezpečnosti vyjmenovává řadu hrozeb vůči Rusku ze strany

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

mezinárodního prostředí a jako hlavní vnitřní hrozbu pro Rusko, spatřuje v negativních procesech v národní ekonomice, institucionálních a demografických problémech, které musí být vyřešeny, pokud Rusko chce získat zpět své mezinárodní postavení.

Na závěr této podkapitoly se pokusím shrnout hlavní rysy Primakovovy zahraniční politiky, které jsou patrné i ve výše uvedených zahraničně politických dokumentech. Primakovova zahraniční politika byla založena na několika hlavních principech. Nejdůležitějším principem bylo, že se Rusko mělo stát nezávislým pólem v multipolárním světovém systému a prioritou by pro něj měly být vlastní velmocenské zájmy a ne snaha stát se součástí Západu. Moc USA by, mělo Rusko vyvažovat spojenectvím s mocnostmi jako Indie a Čína, vlastní ekonomickou modernizací a posílením kontroly nad postsovětským prostorem. Nevylučuje spolupráci se Západem, ovšem pouze za podmínky absolutní vzájemné rovnosti, odmítá rozšiřování NATO a jeho expanzi blíže k hranicím Ruska.

Tyto principy odpovídají geopolitickému přístupu, který Tsygankov označil jako stabilizační. Tento směr, popsany v teoretické části této práce, je jen částečně ovlivněn klasickým (historickým) eurasianismem, více se tento přístup hlásí ke konceptům klasického realismu a geopolitice (důraz na rovnováhu moci, národní velmocenské zájmy). Rusko se musí snažit, aby se stalo pilířem v multipolárním světě a mělo by být motivováno především svými velmocenskými zájmy, nikoliv touhou být součástí západu (Tsygankov, 2003). Primakovův plán spočíval ve snaze vyvážit Západ a zejména Spojené státy tím, že uzavře spojenectví s ne-západními státy, dále modernizací ruské ekonomiky a posílení své role v postsovětském prostoru. Rusko by tak mělo hrát větší roli v postsovětském prostoru, aby uchránilo své geopolitické zájmy, klíčovým pojmem v chápání ruské bezpečnosti je stabilizace Eurasie (Tsygankov, 2003). Podle názoru stabilizátorů, by se měla vytvořit multivektorová

zahraniční politika, založena striktně na základě národních zájmů a centrální poloze Ruska v Eurasii. Spolupráci se Západem nevnímají negativně, ale namísto snah o přiblížení ruského politického, ekonomického a právního systému západním normám, jak tomu bylo v případě zahraniční politiky Andreje Kozyreva, je vyzdvihována suverenita v politické i kulturní dimenzi. Naopak argumentují tím, že Rusko bylo ve styku se Západem po celá staletí a tato interakce nikdy neohrozila jeho svrchovanost, či kulturní jedinečnost. (Tsygankov, 2003).

Výše uvedené principy zahraniční politiky přetrvaly v ruském prostředí i po rezignaci Primakova, kdy ho v září 1998 na postu ministra zahraničí vystřídal Igor Ivanov, jenž zastával funkci ministra zahraničí Ruské federace v letech 1998 - 2004.

3.2.3. Zahraniční politika RF v počátcích éry Igora Ivanova 1998-1999

Igor Ivanov, byl jmenován ministrem zahraničních věcí Ruské federace 11. září 1998, vystřídal tak Jevgenije Primakova, který funkci ministra zahraničí vyměnil za post premiéra Ruské federace.⁵⁶ Jak už jsem uvedla, Ivanov víceméně pokračoval v trendu nastoleném jeho předchůdcem, nezosobňoval žádnou vlivnou pozici na mezinárodní politické scéně, spíše balancoval mezi různými směry. Samotný Jevgenij Primakov si udržel, i ve své nové funkci předsedy vlády, velmi významný vliv na zahraniční politiku Ruské federace (Tsygankov, 2010: 96).

Období začátku působení Igora Ivanova ve funkci ministra zahraničí v letech 1998-1999, můžeme považovat za velmi negativní z pohledu vztahu Ruska a Západu, respektive USA, i vnitřního vývoje v samotném Rusku (ekonomická krize, nepokoje v čečensku). Problematické body ve vzájemných vztazích se týkaly zejména rozhodnutí o rozšíření NATO a vtahy taktéž komplikovala i probíhající kosovská krize. V roce 1998

⁵⁶ Jevgenij Primakov zastával funkci předsedy vlády Ruské federace v letech 1998-1999.

zkrachovala ekonomická liberalizace a Rusko postihla finanční krize⁵⁷. Krize mimo jiné oslabilo i Jelcinovu autoritu nejen v samotném Rusku, ale též ve Spojených státech. Vnitropolitický vývoj v Rusku koncem devadesátých let byl velmi rozporuplný, vládní koalice představovala roztržštěný konglomerát několika nomenklaturně-politických skupin. V systému se také objevilo nové vlivné centrum moci, tzv. Rodina, jejíž členové, díky prezidentově častější nezpůsobilosti vládnout, postupně přebírali část jeho moci. Šlo o různorodou skupinu lidí, zahrnující zejména Jelcinovu mladší dceru Taťánu Djačenkovou, jejího budoucího manžela Valentina Jumaševa, šéfa prezidentovy administrativy Alexandra Volovina a oligarchu Romana Abramoviče, v jejímž čele stál mediální magnát Boris Berezovskij. Djačenkova postupně přebírá kontrolu nad otcovým programem a ovlivňuje důležitá politická a personální (Shevtsova 2005:17). Debakl v roce 1998 znamenal do velké míry i konec ambiciózní americké politiky vůči Rusku. Po pádu premiéra Černomyrdina již prezident Clinton nenavázal tak úzké vztahy s žádným z jeho nástupců, a to ani v případě Jevgenije Primakova, který se těšil výjimečné podpoře ruské Dumy (Soulejmanov, 2011: 22).

Poslední rok prezidenta Jelcina se mnohým jevil jako symbol slabosti a úpadku Ruska. Jedním z důvodů bylo rozšíření NATO východním směrem v březnu 1999⁵⁸, které zvýšilo vliv USA na politický vývoj a bezpečnostní situaci v Evropě a příprava další vlny rozšíření do zemí bývalého Sovětského svazu.⁵⁹ Gennadij Zjuganov se o expanzi NATO

⁵⁷ V devadesátých letech 20. století se ruská ekonomika dlouhodobě potýkala s vážnými problémy. Hlavní příčinou pozdějšího kolapsu ruské ekonomiky v letech 1998-1999, pak byla zejména chybná hospodářská politika, neudržitelný deficit státního rozpočtu a nárůst veřejného dluhu. Mezinárodní měnový fond v červenci 1998 poskytl Rusku úvěr a zajistil další úvěrové zdroje. Počátkem srpna 1998 ruský parlament odmítl sérii zákonů, podmiňujících reformu sociálního a daňového systému, potřebnou k reformě vládního rozpočtu. Ruská vláda a centrální banka tak musely přistoupit k vlastním opatřením. Došlo k faktické devalvaci kurzu rublu. Měnová krize probíhala po celý rok 1999 až do ledna 2000. Finanční krize vyvolala v Rusku hospodářskou recesi v roce 1998 a v letech 1998 a 1999 přispěla k vysoké inflaci. V roce 2000 však v Rusku nastala hospodářská expanze, což dokládá přebytek nevyužitých ruských výrobních kapacit. (Helísek, 2004: 57-58).

⁵⁸ V roce 1999 se členskými zeměmi NATO staly Česko, Maďarsko a Polsko.

⁵⁹ Jedná se především o potencionální začlenění Ukrajiny do euroatlantických struktur, díky kterému by bylo dosaženo zásadního zlomu v celkovém geostrategickém poměru v Evropě, což

vyjádřil jako o největší chybě v poválečné historii, která ohrožuje ruskou národní bezpečnost: „*Naši otcové a dědové neosvobodili Evropu od fašismu, proto aby NATO nyní postupovalo mílovými kroky na východ a ohrozilo ruskou národní bezpečnost*“.⁶⁰ Politické scéně však dominovala i jiná témata, vyvolávající nevraživost vůči NATO respektive Spojeným státům, klíčovou roli v tom sehrály úderý proti Iráku⁶¹ a hrozba použití síly proti Jugoslávii, tradičnímu slovanskému spojenci Ruska a bývalého člena sovětského bloku. Kosovská krize⁶², která vyvrcholila v první polovině roku 1999, se poté stala příčinou roztržky mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskem. Podle Igora Ivanova, NATO využilo situaci v Srbsku, aby rozšířilo svoji přítomnost a vliv na Balkáně.⁶³

Rusko stálo od počátku kosovské krize na straně Srbska, trvalo na tom, že separací Kosova se porušuje rezoluce OSN. Poté, co začaly letecké úderý NATO, se ruský premiér Jevgenij Primakov spolu s ministrem obrany Igorem Sergejevem a ministrem zahraničí Igorem Ivanovem vydali do Bělehradu na schůzku s jugoslávským vedením, jejímž cílem bylo okamžité zastavení bombardování Jugoslávie, ale jejich diplomatické úsilí selhalo. Vzhledem k tomuto selhání, ruský ministr obrany Igor Sergejev oznámil, že v reakci na vzdušné úderý NATO proti

by vedlo ke značnému oslabení vlivu Ruska. Brzezinski ve své knize „Velká šachovnice“ označuje Ukrajinu za jednu z nejdůležitějších zemí pro klidnou budoucnost našeho světa. Zvláštní pozornost si Ukrajina podle Brzezinského zaslouží údajně pro svůj obrovský význam, jenž Ukrajině přikládá Rusko. Pro

Rusko je a vždy bude Ukrajina klíčem k případnému znovuvytvoření ruské velmoci, klíčem k hospodářskému vzestupu a také klíčem příslušnosti Ruska k Evropě – bez Ukrajiny by jakákoliv případná ruská velmoc na bázi SSSR byla vždy již asijskou entitou než evropskou mocností (více Brzezinski, 1999: 117-119).

⁶⁰ **Zjuganov kritikuje Putina i NATO** (rus. Зюганов критикует Путина и НАТО).

Zdroj: http://www.lenta.ru/russia/2000/03/05/putin_bbc/zyuganoid.htm (30. 3. 2012).

⁶¹ V prosinci 1998 zahájily USA a Velká Británie bombardování Iráku v rámci operace „pouštní liška“, které mělo zničit irácký program na výrobu nukleárních, chemických a biologických zbraní. Akce byly podniknuty jako reakce na vytrvalé odmítání Iráku podrobit se rezolucím Rady bezpečnosti OSN (Kaucký, 1999).

⁶² Krize vyvrcholila v březnu 1999 po té, co se Rada bezpečnosti OSN a Kontaktní skupina pro bývalou Jugoslávii snažily, na základě výsledků z mírové konference ve francouzském Rambouillet, neúspěšně prosadit řešení konfliktu. Primárním důvodem, proč Aliance k vzdušným úderům přistoupila, bylo pokračování Srbska v etnicky motivovaném násilí, a také aby předešla humanitární katastrofě a rozšíření konfliktu do ostatních zemí v nestabilním regionu. Zdroj: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5165042.stm> (30. 3. 2012).

⁶³ **BBC: Yeltsin letter supports Milosevic.**

Zdroj: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/305426.stm> (30. 3. 2012).

Jugoslávii, Rusko vysílá do Středozemního moře svoji válečnou loď a další budou připraveny v záloze. Válečná loď černomořské flotily zamířila do Středomoří, aby monitorovala akce NATO v zájmu zajištění bezpečnosti Ruska, zároveň Rusko zdůraznilo, že se nebude zapojovat do konfliktu vojensky.⁶⁴ Rusko tak ukázalo světu, že nehodlá zůstat v pozadí a že by žádný konflikt v Evropě neměl být řešen bez Ruska. Tento postoj odpovídá názoru stabilizátorů, zastánců multipolární vize světa, jenž akce NATO v Jugoslávii vnímali jako hegemonické ambice Západu, vedoucí k porušení rovnováhy sil (Tsygankov, 2001: 143).

Pro Alexandra Dugina (expansionisty) představovalo Srbsko „hrdinnou“ zemi, která se postavila NATO a Spojeným státům a bojovala tak za svoji pravoslavnou identitu a integritu. Dugin vnímal boj Srbska proti NATO jako symbolický boj za osud Ruska (Dugin, 2000: 259-262). NATO tak představovalo hlavního nepřítele pro stoupence nacionalistického tábora v Rusku. Komunisté a expansionisté viděli v intervenci v Jugoslávii logickou a pečlivě naplánovanou akci USA, která měla vést k vytvoření unipolárního světa tj. globální diktatury pod vedením Spojených států (Tsygankov, 2001: 144).

Odmítavé reakce politických elit v Rusku na akce NATO v Jugoslávii byly velmi silné a konzistentní, a to napříč celým ideologickým spektrem. Veřejné mínění bylo podobné, přes 90% Rusů bylo proti vojenské kampani NATO a 70% Rusů vnímalo NATO jako vojenské ohrožení Ruska (O'Loughlin – Kolossov, 2002: 588). Veřejné mínění, ukázalo, že Rusové se obávají záměrů NATO a zároveň tím nepřímo vyjádřily podporu Jelcinovy administrativy, která usilovala o mírové řešení konfliktu v Jugoslávii.

Na začátku června 1999 Srbsko nakonec přijalo mírové podmínky. V pozici klíčového vyjednavče se místo Jevgenije Primakova objevil bývalý premiér Viktor Černomyrdin, na kterého se později, za vyjednané mírové

⁶⁴ **CNN: Yeltsin wants emergency G7 meeting on Kosovo**
Zdroj: <http://articles.cnn.com/keyword/igor-ivanov/featured/5> (30. 3. 2012).

podmínky, snesla kritika poslanců dolní komory ruského parlamentu (zastánců tvrdé linie), kteří Černomyrdina obvinili ze zrady ruských a srbských zájmů a prozápadní orientace.⁶⁵

Dalším problémem, se kterým se Rusko muselo vypořádat, byl stupňující se konflikt mezi ruskými silami a čečenskými ozbrojenci v roce 1999, který přerušit tři roky staré příměří z roku 1996.⁶⁶ Vojenský konflikt pak naplno vypukl v září 1999. Oficiálním zdůvodněním války ze strany ruských úřadů byla ochrana územní celistvosti Ruska a především boj proti separatistickým fundamentalistickým muslimským skupinám (Baev, 2004: 2). Podle Dugina, který mimo jiné považuje Čečensko za centrum moderního ruského státu, je tradiční islám v prostoru Eurasie ohrožen šířením wahhábismu⁶⁷ (Dugin, 2006).

Čečenská otázka byla po celá devadesátá léta velmi ožehavým tématem nejen v ruských politických kruzích, ale především vzbuzovala rozporuplné reakce v očích veřejnosti. Zatímco v první čečenské válce byla většina Rusů proti válce, při druhé čečenské válce se situace obrátila a veřejné mínění bylo válce víceméně nakloněno. Následná kritika postupu ruské vlády v Čečensku ze strany Západu, vyvolala negativní reakci veřejnosti, která vedla k prohloubení nedůvěry k Západu. (O'Loughlin, 2000: 17). Se začátkem druhé čečenské války je také spjat Putinův mocenský vzestup.⁶⁸ Putin veřejně přijal zodpovědnost za zahájení vojenské operace, jejímž cílem bylo zlikvidování teroristů a získal si podporu veřejnosti. Druhá válka v Čečensku se tak stala důležitým prvkem volební kampaně Vladimíra Putina v ruských prezidentských volbách v březnu 2000 (Baev, 2004: 2). Kromě toho se Putinova popularita, těžící z čečenské války promítla i do parlamentních

⁶⁵ **BBC: Kosovo peace plan agreed**

Zdroj: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/360507.stm> (30. 3. 2012).

⁶⁶ První rusko-čečenská válka probíhala v letech 1994-1996.

⁶⁷ Wahhábismus je sunnitská fundamentální forma islámu. Alexander Dugin sunnitský wahhábismus vnímá jako proatlantický element, na rozdíl od šíitského islámu, který naopak akceptuje. Vytvoření takové rozdělení mu umožnilo navrhnout vytvoření "strategického rusko-muslimské partnerství" s Íránem, který je šíitský (Laruelle, 2007).

⁶⁸ Dne 9. srpna 1999 jmenoval Boris Jelcin, Vladimíra Putina premiérem (Morozov, 2004: 20).

voleb z prosince 1999. Putinovu podporu mělo meziregionální hnutí Jednota⁶⁹, které sehrálo roli pro prezidentské strany a v jehož čele stál ministr pro mimořádné situace S. Šojgu. Hnutí sice zprvu dle předvolebních průzkumů spíše zápolilo o pouhé politické přežití (pohyb kolem hranice 5 %), nakonec se ovšem umístilo v prosincových volbách na druhém místě⁷⁰ jen s nepatrnou ztrátou na vítěznou Komunistickou stranu (KPFR) G. Zjuganova (Holzer, 2000).

Rozčarování z chování Západu během války v bývalé Jugoslávii a v Čečensku a zklamání z tržního hospodářství vedoucího k ekonomické krizi v létě roku 1998, vedlo podle Marlene Laruelle k tomu, že se eurasianismus začlenil do politicky korektního diskurzu (Laruelle, 2008a: 222).

Cílem této kapitoly bylo zjistit, jaké místo zaujímal eurasianismus v ruské zahraniční politice v různých etapách jejího vývoje po roce 1991 až do nástupu Vladimíra Putina, na tomto místě je tedy nutné uvést stručnou rekapitulaci.

Po zhroucení Sovětského svazu je Rusko nuceno vyrovnat se s novým uspořádáním světa. Ruská federace musela nově definovat své vztahy s vnějším světem a navrhnout nové způsoby vypořádání se s výzvami, kterým země čelila. Na ruskou zahraniční politiku po roce 1991 působilo mnoho ideových směrů, které soupeřily o vliv na ruskou zahraniční politiku. První roky nezávislosti byly navíc poznamenány bojem o moc mezi různými částmi politických elit, čímž se zpomalil proces definování strategických cílů v oblasti zahraniční politiky a národní bezpečnosti. Ruská zahraniční politika a její elity, byly zmateny rychle se měnícím prostředím po skončení studené války a potřebovaly nějaké

⁶⁹ Programově nevyhraněný blok sedmi stranických uskupení, byl vytvořen jako projelcinovská síla a protiváha vůči koalici Vlast - Celé Rusko, což byla koalice moskevského primátora J. Lužkova (Holzer, 2000).

⁷⁰ **Výsledky parlamentních voleb 1999**

Komunistická strana získala 24,3% hlasů, Jednota 23,3% hlasů a Vlast – Celé Rusko 13,3%.
Zdroj: http://www.russiavotes.org/duma/duma_elections_93-03.php (30. 3. 2012).

nové jednotící téma. Na počátku devadesátých let 20. století to byla snaha distancovat se od sovětské minulosti a navazování nového vztahu s USA, západní Evropou a klíčovými mezinárodními politickými, ekonomickými a bezpečnostními organizacemi. Tento prozápadní přístup (označováno jako západnictví, liberální ideová škola), prvního ministra zahraničí Andreje Kozyreva, byl příliš kontroverzní na to, aby byl přijatelný pro všechny hlavní proudy ruského politického života. Po roce 1993 tak nastávají v ruské zahraniční politice důležité posuny oproti krátkému období prozápadní orientace. Je přijata první koncepce ruské zahraniční politiky, doktrína odrážela určité změny v ruské zahraniční politice. Zahraniční politika se stala ambicióznější a byla zaměřena na zvýšení globálního postavení země, zvláště zvýšení svého vemocenského statusu v Eurasii. Do centra pozornosti se dostala otázka národního zájmu, důraz byl kladen na země SNS a vzrostl vliv zastánců eurasianismu. Výměna Andreje Kozyreva za Jevgenije Primakova na postu ministra zahraničí v roce 1996 už znamenala úplný ústup vlivu západníků a začátek výrazného vlivu eurasianismu, na reálnou zahraniční politiku Ruské federace. Primakov začal prosazovat nezávislou politiku Ruska a mezinárodní spolupráci s Evropou a Asií, jako alternativu proti americké globální nadvládě. Tzv. Primakovova doktrína byla zaměřena na tři cíle: konsensu ohledně zahraniční politiky, vyrovnání ohromující americké moci a na podporu bilaterálních vztahů se zeměmi, které byly nespokojeny s americkým vedením. Novou geopolitickou a mezinárodní situaci pak popsala Národní bezpečnostní koncepce z roku 1997. Rusko je v koncepci definováno jako velmoc (významná evropská a asijská mocnost), která má být jedním z nejvlivnějších center multipolárního světa.

Jedním z výrazných rysů Primakovovy doktríny, jak už bylo výše napsáno, byl protiamerický postoj, což je charakteristický rys expanzionistického a civilizačního přístupu, kteří spatřují v západní tržní společnosti, rozšiřování jejích mechanismů a norem, expanzi vojenských

organizací (především NATO) a aktivní zahraniční politice USA největší hrozbu pro ruskou bezpečnost a obnovení jeho velmocenské pozice, přesto ale nebyla Primakovova doktrína vyloženě antizápadní. Dalším rysem Primakovovy doktríny byla multivektorová zahraniční politika, založena striktně na základě národních zájmech, čímž se dostáváme spíše do sféry stabilizačního přístupu, kam Tsygankov ostatně bývalého ministra zahraničí zařadil.

Výše uvedené principy zahraniční politiky přetrvaly v ruském prostředí i po rezignaci Primakova, kdy ho v září 1998 na postu ministra zahraničí vystřídal Igor Ivanov. Vladimír Putin je roku 1999 jmenován premiérem a po oznámení Jelcinovy rezignace 31. 12. 1999 přebírá prezidentovy pravomoci a v březnu 2000 vítězí v prezidentských volbách⁷¹. Putin po svém zvolení do funkce prezidenta Ruské federace sice na postu ministra zahraničních věcí Igora Ivanova ponechal, avšak zahraniční politika se pod novým vedením začala měnit.

V roce 2000 byla přijata nová koncepce zahraniční politiky Ruské federace, národně-bezpečnostní koncepce a nová vojenská doktrína. Tyto dokumenty revidovaly koncepty přijaté za Jelcinovy éry a stanovily tak novou linii zahraniční politiky Ruské federace.

⁷¹ **Výsledky prezidentských voleb z roku 2000**

Vladimír Putin získal 52.9% hlasy, na druhém místě skončil Gennadij Zjuganov s 29.2% hlasy.
Zdroj: http://www.russiavotes.org/president/presidency_previous.php (3. 4. 2012).

4. EURASIANISMUS A JEHO PROJEVY V PRAKTICKÉ ZP V DOBĚ VLÁDY VLADIMÍRA PUTINA A DMITRIJE MEDVĚDĚVA

Nástup Vladimíra Putina do čela státu znamenal pro Rusko změnu v mnoha oblastech. Nový prezident upevnil *vertikálu výkonné moci*⁷², Putinovým cílem bylo vytvořit ve federaci jednotný ekonomický, právní a bezpečnostní prostor a upevnit kontrolu federální vlády nad jednotlivými regiony, novou dynamiku získal také proces ekonomických reforem (Shevtsova, 2005: 7-8).

Změna ve funkci hlavy státu se odrazila i na charakteru ruské zahraniční politiky, která se stala více ambiciózní a sebevědomější a to zejména díky rostoucí ekonomické síle a koncentraci politické moci.⁷³ Stejně jako během 90. let minulého století, před ruskou zahraniční politikou stál jeden významný úkol a to obnovení velmocenského postavení Ruské federace na mezinárodní scéně (Sakwa, 2008: 269). I když Putin trval na tom, že prioritou Ruska je zachování velmocenského postavení, jeho strategie pro dosažení tohoto cíle byla výrazně odlišná od strategie Jevgenije Primakova. Místo pokračování v politice vyrovnávání moci Západu (USA), Vladimír Putin naopak prosazoval rozvíjení partnerství s ostatními západními zeměmi a to včetně Spojených států, což je nejvíce patrné po 11. září 2001, v rámci boje proti terorismu. (Tsygankov, 2008: 103).

Za jeden z rysů, které nový prezident Vladimír Putin po roce 2000 vnesl do ruské zahraniční politiky, je považován pragmatismus, který měl nahradit ideologii. Pro Putina byly prioritou národní zájmy, ruská

⁷² Termín vytvořený ruskými elitami, vyjadřující posílení exekutivy nad ostatními složkami moci (Shevtsova, 2005: 7).

⁷³ Ruský prezident je v politickém systému tím nejdůležitějším hráčem, který určuje kurz zahraniční politiky.

ekonomická modernizace a zabezpečení před vnějšími hrozbami, především terorismem. Rusko by mělo bránit své národní zájmy ekonomickými prostředky a zapojit se spolu se západními zeměmi do společných mezinárodních projektů. Tato strategie byla v souladu s konceptem „*normální velmoci*“ (Tsygankov, 2005: 132-158).

Nástup V. Putina tak do jisté míry normalizoval ruskou zahraniční politiku. Dalo by se říci, že s příchodem Putina, působení Ruska ve světě dostává stále více rysy, „*zdravého rozumu*“ a pragmatismu, který je jedním z deklarovaných prvků nového ruského kursu. Ideologie a náplň Putinovy zahraniční politiky se zásadně lišil od přístupu jeho předchůdce, hlavně tím, že zahraniční politika Ruské federace se stala předvídatelnější. Dalo by se říci, že Moskva pochopila, že pokud Rusko se chce považovat za součást Západu tak se musí začít chovat jako Západ (Spiridonov, 2002: 11).

V zahraniční politice Ruska po nástupu Dmitrije Medvěděva⁷⁴ je zachována určitá kontinuita vůči předchozímu období vlády Vladimíra Putina. Sám Dmitrij Medvěděv po svém zvolení prohlásil, že bude pokračovat v kurzu, který nastolil Putin, předtím než byl jmenován premiérem: „*Naše pravomoci si rozdělíme v plném souladu s Ústavou a současnou legislativou*“ (Medvěv, 2008: 9). Podle ruské ústavy, by prezident měl dohlížet na zahraniční politiku, zatímco premiér by se měl starat o ekonomiku a většinu domácích záležitostí. Později se ukázalo, že toto rozdělení nebylo ze strany Putina až tak respektováno. Mnozí ruští analytici tvrdí, že Vladimír Putin i ve funkci premiéra má kontrolu nad zahraniční politikou Ruské federace, zvláště v otázkách týkajících se snaha upevnit vliv v postsovětském prostoru (Osipovich, 2010). I nová koncepce zahraniční politiky Ruské federace z roku 2008 spíše rozvíjí a doplňuje koncepci z roku 2000, než přináší novou linii zahraniční politiky.

V této závěrečné kapitole se v první podkapitole zaměřím na analýzu strategických zahraničně-politických dokumentů (Koncepce zahraniční

⁷⁴ Prezidentem se stal 7. května 2008 (Medvěděv, 2008: 5).

politiky RF z roku 2000 a z roku 2008, Strategii národní bezpečnosti RF z roku 2000). Pomocí jejich analýzy se pokusím zjistit, do jaké míry se zde projevuje vliv idejí eurasianismu, popřípadě který přístup, dle konceptualizace Andreje Tsygankova, je dominantní.

V druhé podkapitole se budu věnovat působení Ruska v Eurasii z hlediska jednotlivých geopolitických škol eurasianismu, tak jak je definoval Andrej Tsygankov (stabilizační, expanzionistický, civilizační a geoekonomický přístup) a pokusím se najít praktické příklady v zahraniční politice Ruské federace, které nesou znaky těchto konceptů. Zároveň se pokusím odpovědět na otázku, zda Rusko od nástupu Vladimíra Putina hraje roli eurasijské velmoci a postupně tak naplňuje ideje eurasianismu.

4.1. Analýza strategických dokumentů ZP Ruské federace

V této podkapitole, se budu zabývat základními dokumenty, které jsou významné pro formování ruské zahraniční politiky v době vlády Vladimíra Putina a Dmitrije Medvěděva.⁷⁵

Pro tuto část práce jsem vybrala tři strategické dokumenty Ruské federace Koncepti zahraniční politiky RF z roku 2000 a z roku 2008, Strategii národní bezpečnosti RF z roku 2000, které stanovují strategické priority v oblasti zahraniční politiky. Během roku 2009 byla vydána aktualizovaná verze Strategie národní bezpečnosti RF do roku 2020⁷⁶, která se v podstatě neliší od Strategie národní bezpečnosti z roku 2000 a pokud jde o vnější bezpečnostní politiku, v mnohém navazuje na Koncepti zahraniční politiky RF z roku 2008, proto nepovažuji za důležité se jí v této části podrobněji věnovat, stejně jako dalším strategickým

⁷⁵ Jsem si vědoma toho, že proces utváření zahraniční politiky Ruské federace je složitý proces, který se koná na vládní a nevládní úrovni. Studium procesu přijímání zahraničněpolitických rozhodnutí znamená studovat politický systém státu, jeho strukturu, hierarchii, a dále vyžaduje pochopení skutečných motivů akcí. Vzhledem k zaměření práce se budu soustředit pouze na dílčí část tohoto procesu, kterou považuji v mojí práci za podstatnou.

⁷⁶ **Strategie národní bezpečnosti RF do roku 2020.**

Zdroj: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html> (10. 4. 2012).

doktrínám, Vojenské doktríně RF z roku 2000 a 2010. Důraz tak bude kladen na a Koncepci zahraniční politiky Ruské federace z roku 2000 a 2008.

Pomocí jejich analýzy se pokusím zjistit, do jaké míry se zde projevuje vliv idejí eurasianismu, popřípadě který přístup, dle konceptualizace Andreje Tsygankova, je dominantní.

4.1.1. Koncepce zahraniční politiky Ruské federace 2000

Dne 28. června 2000 byla prezidentem Ruské federace, Vladimírem Putinem, podepsána nová koncepce ruské zahraniční politiky; systém názorů na obsah a základní směry zahraniční politické aktivity v Rusku a souhrn postojů a oblastí zájmů, na které by se ruská zahraniční politika měla zaměřovat v dalších letech. Tato koncepce Ruskou federaci představuje jako velmoc, která by měla být jednou z nejvlivnějších center moderního světa mající odpovědnost za udržení bezpečnosti ve světě jak v globálním, tak i regionálním měřítku.⁷⁷

V této koncepci je uvedeno: *„Největší prioritou zahraniční politiky RF je chránit zájmy jednotlivce a společnosti a v rámci tohoto procesu, by tedy mělo dojít k dosažení několika primárních cílů.“* Mezi tyto cíle patří např. zajištění spolehlivé bezpečnosti státu, ochranu a posílení jeho svrchovanosti a územní celistvosti; dosažení pevného a prestižního postavení ve světovém společenství a to plně v souladu se zájmy Ruské federace jako velmoci a jako jednoho z nejvlivnějších center moderního světa, vytvoření dobrých sousedských vztahů podél obvodu hranic Ruska a snaha o odstranění stávajících a zabránění vzniku potencionálních ohnisek napětí a konfliktů, prosazování práv a zájmů ruských občanů a

⁷⁷ **Koncepce zahraniční politiky Ruské federace 2000** Zdroj: <http://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>. (3. 4. 2012).

krajanů v zahraničí a podpora pozitivního vnímání Ruské federace ve světě.⁷⁸

Na globální úrovni má tedy Rusko přední zájem na vytvoření multipolárního systému mezinárodních vztahů. Hlavním centrem pro regulaci mezinárodních vztahů v 21. století by měla podle této koncepce zůstat Organizace spojených národů⁷⁹. Rusko si také velmi váží účasti ve skupině G8, jenž umožňuje konzultovat a koordinovat akce s předními světovými mocnostmi. Ruská federace hodlá posílit svou spolupráci s partnery v tomto fóru. Rusko chce dále prosazovat posílení mezinárodní bezpečnosti, podílet se na mezinárodních ekonomických vztazích a obraně lidských práv všude na světě. Důležitým úkolem je vytvořit pozitivní obraz Ruska v zahraničí a získat přátelský postoj jiných států.⁸⁰

Na regionální úrovni je prioritou rozvoj spolupráce Ruské federace se členy Společenství nezávislých států (SNS) na multilaterální a bilaterální úrovni. Prioritním úkolem je posílit vztahy Běloruska a Ruska jako nejvyšší formu integrace dvou suverénních států (unie Bělorusko - Rusko). Důraz je kladen taktéž na rozvoj dobrých susedských vztahů a strategického partnerství se všemi členskými státy SNS a na rozvoj hospodářské spolupráce, včetně vytvoření zóny volného obchodu a realizaci programů společného racionálního využívání přírodních zdrojů. Praktické vztahy s každým z nich by měly být strukturovány s ohledem na vzájemnou ochotu ke spolupráci a připravenost členských států vzít v úvahu zájmy Ruské federace.⁸¹

Významné místo v koncepci zaujímá i Evropa (Evropská unie), jakožto svébytný aktér především mezinárodních ekonomických, ale potenciálně i politických a bezpečnostních vztahů. Hlavním cílem ruské zahraniční politiky v Evropě je vytvoření stabilního a demokratického systému evropské bezpečnosti a spolupráce. Základem pro evropskou

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ OSN je chápáno jako důležitý nástroj na podporu postavení Ruska jako velmoci a nástrojem k dosažení multipolárního světa.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

bezpečnost by dle koncepce měla i nadále tvořit Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Mezi západoevropskými státy, s nimiž má Rusko zájem o rozvoj nadstandardních bilaterálních vztahů, jsou jmenovány Velká Británie, Německo, Itálie a Francie. V oblasti východní Evropy dokument klade zvláštní důraz na Pobaltí a Balkán.⁸²

Klíčová je pro Rusko i spolupráce s NATO, jenž vychází z důležitosti zachování bezpečnosti a stability na africkém kontinentě. Rusko je připraveno ke konstruktivní interakci v rámci NATO. Intenzita spolupráce s NATO bude záviset na jejím souladu s klíčovými ustanoveními tohoto dokumentu (rozmístění konvenčních ozbrojených sil, jaderných zbraní a jejich nosičů na území nových členských zemí představuje velký problém). Rusko dále deklaruje negativní postoj k rozšíření NATO. Co se týče s vztahů s USA, Rusko je připraveno ke vzájemné spolupráci, i přes určité komplikace a rozdílné postoje, které obě země zaujímají. Rusko - americká interakce je, dle koncepce, nezbytnou podmínkou pro zlepšení mezinárodní situace a dosažení globální strategické stability. Především se to týká problematiky odzbrojení, kontroly zbrojení a proliferační zbraní hromadného ničení.⁸³

V Asii a Pacifiku je prioritou zintenzivnění spolupráce a účast v integračních uskupeních (Asijsko-pacifické hospodářské společenství (APEC), Sdružení států jihovýchodní Asie (ASEAN) a tehdejší Šanghajské pětce). V bilaterálních vztazích je v asijské oblasti kladen důraz na Čínu, Indii a také Írán. Afghánistán a v něm panující režim Talibanu je vnímán jako hrozba. Jako poslední klíčové oblasti zájmu ruské zahraniční politiky jsou jmenovány oblasti tzv. Maghrebu a Mashreku, tedy oblasti „širšího Středozeří“ (Perský záliv a severní Afrika), vztahy s Organizací Afrických států a se zeměmi Latinské Ameriky.⁸⁴

⁸² Tamtéž.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Tamtéž.

Zahraničněpolitická doktrína z roku 2000 představuje, dle Kuchyňkové, určité *přemostění* vedoucí zahraniční politiku Ruské federace do nové etapy, která v pragmatickém a realistickém smyslu smiřuje a syntetizuje některé tyto principy eurasianismu představující vyjádření životních zájmů Ruska s určitými koncepty, na které se odvolávali *západníci* v prvních letech ruské samostatnosti (Kuchyňková, Šmíd, 2006: 43).

4.1.2. Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace 2000

V roce 2000 byla kromě Koncepce zahraniční politiky Ruské federace zveřejněna také nová Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace. Národní zájmy Ruska na mezinárodní scéně podle ní, spočívají v udržování suverenity, posílení ruské velmocenské pozice. Ke klíčovým bezpečnostním prioritám Ruska dle nové koncepce náležela podpora ideologii vytváření multipolárního světa a úsilí o širší integraci do světové ekonomiky, jehož součástí měl být i rozvoj spolupráce s mezinárodními ekonomickými a finančními organizacemi. V koncepci se uvádí, že ohrožení národní bezpečnosti Ruské federace v mezinárodní sféře může být způsobeno pokusy jiných států oslabit pozici Ruska jako jednoho z vlivných center multipolárního světa, tím že budou bránit Ruské federaci ve výkonu národních zájmů a oslabí tak jeho postavení v Evropě, na Středním východě, Zakavkazsku, Střední Asii či asijsko-tichomořské oblasti. Poukázala také na značný nárůst nebezpečí terorismu v některých zemích, včetně Ruské federace a též na mezinárodní charakter teroristické hrozby. Jako nové hrozby pro vnější bezpečnost Ruska dokument jmenuje intervence do jeho vnitřních záležitostí, ignorování jeho zájmů a zasahování do nich například prostřednictvím rozšiřování vojenských aliancí.⁸⁵

⁸⁵ **Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace 2000** Zdroj: <http://www.russiaeurope.mid.ru/russiastrat2000.html> (3. 4. 2011).

4.1.3. Koncepce zahraniční politiky Ruské federace z roku 2008

Na konci roku 2008, ruský prezident Medveděv nastínil pět principů zahraniční politiky Ruské federace:

1. Rusko uznává nadřazenost základních principů mezinárodního práva, které definují vztahy mezi civilizovanými lidmi a v rámci se zásadami mezinárodního práva bude také rozvíjet své vztahy s ostatními státy.
2. Svět by měl být multipolární. Unipolarita a dominance jedné mocnosti, v tomto případě USA je nepřijatelná. Takový svět je nestabilní a hrozí konflikty.
3. Rusko nechce konfrontaci s jakoukoli zemí. Zároveň Rusko nesmí být izolováno, Rusko bude rozvíjet přátelské vztahy jak s Evropou tak Spojenými státy americkými a s ostatními státy světa jak jen to bude možné.
4. Absolutní prioritou je pro Rusko ochrana jejich občanů v zahraničí. Každá agrese bude čelit ruskému odporu.
5. Rusko má regiony s exkluzivními zájmy. V těchto regionech jsou spojenci Ruska a jeho blízcí sousedi. Rusko musí s těmito státy vytvořit a zachovat přátelské vztahy (Vidyaykin, 2010).

Tyto principy jsou ve většině případů shodné s hlavními body Koncepce zahraniční politiky z 12. srpna 2008.

Záměrem Koncepce zahraniční politiky roku 2008 je doplňovat a dále rozvíjet ustanovení koncepce z roku 2000. V dokumentu je již konstatováno posílení role Ruska v mezinárodních vztazích: *„Vývoj v oblasti mezinárodních vztahů na počátku 21. století a posilování Ruska vyžadují přehodnocení priorit ruské zahraniční politiky s přihlédnutím k posílení úlohy v mezinárodních vztazích. Moderní svět prochází zásadními a dynamickými změnami, které mají hluboký dopad na zájmy RF a jejich občanů. Nové Rusko, založené na pevném základě svých národních zájmů nyní získalo plnohodnotnou roli v mezinárodních*

záležitostech.“ V otázkách národní bezpečnosti je nadále zdůrazněn nesouhlas s unilaterálními akcemi, které dle dokumentu pouze destabilizují mezinárodní situaci a ignorují principy mezinárodního práva. Opět je zde zdůrazněna touha Ruska po posílení multilateralismu v mezinárodních vztazích a ruská zahraniční politika je, stejně jako v předchozí koncepci z roku 2000, označena za otevřenou, předvídatelnou a pragmatickou, určovanou ruskými národními zájmy.⁸⁶

Co se týče regionálních priorit. Na prvním místě je jmenována bilaterální a multilaterální spolupráce v oblasti SNS a politická spolupráce s Běloruskem či Kazachstánem a sledování integračních procesů v černomořském a kaspickém regionu. Požadavkem je vyvážená spolupráce s EU a USA v euroatlantickém prostoru. Koncepce ale vyjadřuje zásadní nesouhlas s možností rozšíření NATO o Gruzii a Ukrajinu a s výstavbou prvků protiraketové obrany v Polsku a ČR. Dále by Rusko také mělo rozvíjet výhodné bilaterální vztahy s některými členskými státy, především státy západní Evropy, s nimiž má Rusko důležité ekonomické vztahy i vztahy v energetické oblasti – Německo, Francie, Itálie, Španělsko, Finsko, Řecko, Nizozemí a Norskem.⁸⁷

Prioritou Ruska v politice vůči Asii, je stále rozvíjet přátelské vztahy s Čínou a Indií, pomocí intenzivnější spolupráce a strategického partnerství Ruska-Číny, by se měla zajistit regionální a globální stabilita.⁸⁸

Na rozdíl od let studené války, kdy základem velmocenské politiky byla vojenská síla, je nyní ruskou prioritou posilování ekonomické moci, která má v současném globalizovaném světě primární význam. To se bezprostředně odráží i na vztazích Ruska se všemi významnými světovými aktéry. Rusko klade velký význam na rovnováhu moci, zóny zájmů a geopolitiku. Výrazem pragmatické politiky je právě orientace Ruska na vytváření multipolárního světa, kde bude vedle sebe existovat

⁸⁶ **Koncepce zahraniční politiky 2008** Zdroj: <http://archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07/204750.shtml> (3. 4. 2012).

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

několik hlavních center moci (USA, EU, Čína, Indie), řada regionálních mocností a regionálních organizací (Balabán, 2010: 52-53).

Závěrem této podkapitoly můžeme konstatovat, že všechny zmiňované doktríny jsou vypracovány ve stejném stylu a tvoří formální základ zahraniční politiky Ruské federace. Nejvýraznějšími rysy zahraniční politiky Ruské federace se stal princip pragmatismu, uznání postavení Ruska jakožto velmoci v mezinárodním systému a důraz multi-vektorovému směřování zahraniční politiky. Současné Rusko se snaží se hrát významnější roli v mezinárodní politice, prosazovat své národní zájmy a čelit současným hrozbám, hlavně na globální úrovni v rámci OSN, G 8 atd., upřednostňuje mezinárodní právo a klade vyšší důraz na multilaterální diplomacii. Současná ruská zahraniční politika je zaměřena na posílení prestiže Ruska, podporu hospodářského oživení a růstu, dále na zachování domácí stability, což má zajistit, aby Rusko bylo schopné bránit své zájmy i v budoucnosti.

Koncepce národní bezpečnosti i zahraničněpolitická doktrína z roku 2000 a 2008 do značné míry zakotvují základní teze eurasianismu zvláště je to důraz na multipolaritu světa a národní zájmy Ruska v jeho bezprostředním okolí v eurasijském prostoru, posilování ekonomické moci se vzrůstajícím důrazem na geoekonomické prvky, pak zřetelně odkazují na ideje dvou škol neoeurasianismu tj. stabilizační a geoekonomický přístup.

4.2. Rusko a jeho role v Eurasii

Během prvních let Putina v prezidentském úřadě byly patrné velké naděje mezi zastánci eurasianismu, že si Rusko zvolí eurasijský směr zahraniční politiky. V roce 2000 na summitu Asijsko-pacifického hospodářského společenství (APEC) v Bruneji, Putin prohlásil, že Rusko se vždy cítilo být eurasijskou zemí (Mankoff, 2012: 79). Ve svém projevu

k Federálnímu shromáždění v roce 2005 zase mluvil o nutnosti ruské civilizační mise na eurasijském kontinentu, ale zdůraznil, že Rusko vždy bylo a je předním evropským národem. Ve většině případů, Putin většinou odkazoval na evropskou identitu Ruska. Ve svém každoročním projevu z roku 2003, například Putin uvedl, že integrace do Evropy představuje pro Rusko historickou volbu (Mankoff, 2012: 79).

Jaký byl tedy postoj Vladimíra Putina k eurasianismu. Marlene Laruelle, ve své knize píše, že ze začátku roku 2000 se termín eurasianismus začal častěji využívat, k tomu aby popsal vývoj ruské zahraniční politiky. Během éry zahraniční politiky Jevgenije Primakova je patrná snaha o navázání užších vztahů s asijskými mocnostmi a snaha stát se eurasijskou velmocí, je zde vidět poměrně velký vliv a podpora eurasianismu. Je však otázkou, zda tento aspekt ruské zahraniční politiky v době Vladimíra Putina má opravdu něco společného s eurasianismem (Laruelle, 2008: 7).

Matthew Schmidt ve svém článku *Is Putin Pursuing a Policy of Eurasianism?*, tvrdí, že ruská politika je dualistická, účinně oddělena ve dvou odlišných arénách: ekonomické a politicko-filozofické a i když Putin používá pseudo-filozofickou rétoriku eurasianismu, není pravděpodobné, že budou do současné politiky implementovány např. politické požadavky Dugina, tak jak je prezentuje ve svém Mezinárodním eurasijském hnutí⁸⁹ (Schmidt, 2005: 87-97).

Co se týče celkového hodnocení vlády prezidenta Putina Alexandrem Duginem, tak bylo velmi pozitivní. Především díky tomu, že Putin slepě nenásledoval Západ a upevnil ruskou moc v postsovětském prostoru. Jeho posouzení Medveděva je mnohem kritičtější, obvinil Medveděva, že se v rámci vztahů s USA chová jako „karikatura“, která ztratila svoji cestu (Mankoff, 2012: 71)

⁸⁹ Alexander Dugin nejprve založil v roce 2001 hnutí Eurasia, hnutí se postupně transformovalo do strany Eurasijský svaz, stranu ale Dugin opustil a od roku 2003 je lídrem Mezinárodního eurasijského hnutí (Laruelle, 2008: 107-111).

Ideu euroasianismu je možno chápat v několika rovinách. Jak jsem uvedla již v teoretické části, od počátku devadesátých let dochází k vzestupu geopolitiky v ruském politickém diskursu, nedílnou součástí tohoto vzestupu byl posun od ideologie k cílevědomější zahraniční politice. Podle Natálie Morozové vznikla nová definice geopolitiky, která byla na začátku devadesátých let propojena s klasickým porevolučním eurasianismem, vznikl tak jeden z výrazných rysů zahraniční politiky Ruské federace – propojení geopolitiky s eurasianismem (Morozova, 2009: 669).

V následující podkapitole se zaměřím na působení Ruska v Eurasii z hlediska jednotlivých geopolitických škol eurasianismu, tak jak je definoval Andrej Tsygankov (stabilizační, expanzionistický, civilizační a geoekonomický přístup) a pokusím se najít praktické příklady v zahraniční politice Ruské federace, které nesou znaky těchto konceptů. Z pohledu eurasianismu lze vnímat řadu zahraničněpolitických kroků, jenž Rusko v posledních letech podniklo. Níže uvedené příklady představují jen ukázkou toho, jak je možné na základě eurasianismu, interpretovat jednotlivé zahraničněpolitické kroky Ruské federace s cílem posílit svou pozici v Eurasii, což je velmi důležitý geopolitický aspekt eurasianismu.

4.2.1. Stabilizační role Ruska v Eurasii – integrační procesy v Eurasii

Namísto chápání Ruska jako tradičního impéria usilujícího o získání území se prosazuje organizační role země a neformální kontrola nad teritoriem postsovětské Eurasie. Rusko by tak mělo hrát větší roli v postsovětském prostoru, aby uchránilo své geopolitické zájmy, zvláště stabilitu regionu. Za účelem efektivního vykonávání role stabilizátora je pro Rusko nutné udržet si velmocenské postavení. Bez něj nemůže v eurasijském regionu panovat mír a stabilita. Zachování velmocenského statusu má být dosaženo prostřednictvím politiky politicko-vojenské rovnováhy a pomocí různých, integračních projektů v regionu

(Tsygankov, 2003). Tak popisuje Tsygankov přístup k Eurasii ze strany zastánců stabilizačního přístupu eurasianismu.

Zásadním impulsem současné ruské politiky je touha posílit svou politickou pozici v euroasijském regionu. Jak sám Vladimír Putin uvedl: *„Kolaps Sovětského svazu představuje největší geopolitickou katastrofu 20. století.“*⁹⁰ Rusko se snažilo posílit svou geopolitickou pozici v regionu zvyšováním objemu ekonomické a politické spolupráce, kam spadá aktivní rozvoj regionálních organizací s účastí Ruska. Moskva iniciovala čtyři projekty na území bývalého Sovětského svazu – Společenství nezávislých států (SNS), Organizaci dohody o kolektivní bezpečnosti (ODKB), Šanghajskou organizaci spolupráce (ŠOŠ) a Euroasijské ekonomické společenství (EvrAzES).

V současné době se důležitým projektem stává vytvoření Eurasijského svazu, jenž bývalým sovětským republikám navrhl ruský premiér Vladimír Putin. Návrh byl přijat jako součást programu nadcházejícího Putinova šestiletého prezidentství. Ruští komentátoři usoudili, že návrh nepochybně zaboduje u voličů, dosud nostalgicky vzpomínajících na Sovětský svaz, jakkoli sám premiér záměr znovuoživit SSSR popřel: *„Bylo by naivní pokusit se obnovit, nebo kopírovat něco, co patří do minulosti, ale úzká integrace na základě nových hodnot a ekonomickém a politickém základě je požadavek dnešní doby.“*⁹¹ Rusko, Bělorusko a Kazachstán udělaly první krok k vytvoření Euroasijského hospodářského svazu v listopadu 2011, když podepsali společné prohlášení a dohodli se na zřízení Euroasijské hospodářské komise. Další etapou integrace má být Euroasijský hospodářský svaz se společnými pravidly a možná i společnou měnou, který má vzniknout v roce 2015. Ruský podnikatel Boris Titov se k budoucí integraci vyjádřil následovně: *„Tato myšlenka primárně odpovídá politickým zájmům Ruska. Ale pokud*

⁹⁰ **BBC: Putin deplores collapse of USSR**

Zdroj: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/4480745.stm> (12. 4. 2012).

⁹¹ **BBC: Putin calls for 'Eurasian Union' of ex-Soviet republics**

Zdroj: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15172519> (14. 4. 2012).

*stát chce být velmocí, musí za ni zaplatit. Stejně jako například Amerika platí za jeho postavení jako světového lídra a četníka.*⁹²

4.2.2. Expanzivní politika Ruska v Eurasii – intervence v Gruzii

Ruské zájmy mají být podle expansionistů zajištěny pouze expanzí za západní a východní hranice Ruska. Podporují radikální doktrínu zahraniční politiky s cílem zajistit bezpečnost a dominance Ruské federace. Na Rusko pohlíží jako na kulturně protizápadní stát, který usiluje o neustálou expanzi (Tsygankov, 1999: 36-39). Podle Dugina se sféra ruského vlivu nemá omezovat pouze na prostor bývalého SSSR. Rusko musí využít své obrovské výhody strategického umístění k mobilizaci zdrojů či zkušeností a využít tento potenciál k dosažení úplné kontroly nad eurasijským kontinentem. *„Expanze představuje nedílnou součást historické existence ruského národa a je úzce spojena s jeho civilizačním posláním“* (Dugin, 2000: 107).

V souladu s tímto tvrzením se jako praktický příklad expanzivní zahraniční politiky Ruské federace jeví ruská invaze do Gruzie v srpnu 2008. Jižní Osetie a Abcházie se snažily získat formální nezávislost od rozpadu SSSR. Napětí v obou zemích se začalo stupňovat poté, co byl Michail Saakašvili zvolen prezidentem Gruzie v roce 2004 a sliboval, že bude usilovat o znovusjednocení země. Válečný konflikt mezi Gruzii na jedné straně a Ruskem, Jižní Osetií a Abcházíí na straně druhé. Začal v noci z 7. na 8. srpna 2008 těžkými boji mezi gruzínskými armádními silami a jihoosetskými jednotkami, které se snaží o odtržení gruzínské autonomní republiky Jižní Osetie. Ta, stejně jako Abcházie, v roce 1991 vyhlásila jednostranně nezávislost, která nebyla Gruzii ani jiným státem

⁹² **Izvestia: Pokud chce být Rusko velmocí, musí za to platit** (rus. Если Россия хочет быть великой державой, она должна за это платить)
Zdroj: <http://izvestia.ru/story/430> (14. 4. 2012).

až do skončení této války uznána. V září 2009 byly oznámeny výsledky nezávislé vyšetřovací komise EU, podle které válku vyvolala Gruzie, a Rusko přispělo k eskalaci konfliktu.⁹³

Těsně před vypuknutím konfliktu Alexander Dugin prohlásil, že Rusko by mělo začít válku s Gruzii a to ve velkém měřítku: „*Ruská vojska musí zaútočit na Tbilisi za účelem ochrany svých občanů v neuznaných republikách Abcházie a Jižní Osetie a za osvobození Gruzie od amerických okupantů.*“ (Dugin, 2008). Tento postoj souvisí s jeho teorií o tom, že Kavkaz hraje důležitou úlohu v americké strategii, jejímž cílem je zničit Rusko. Dugin považuje Gruzii za největší regionální hrozbu, která by následně mohla sabotovat ideu eurasijské integrace, jelikož Gruzie nemá v regionu přirozeného spojence, díky čemuž inklinuje ke spojení s USA a NATO, které by mělo vyvážit vliv Ruské federace (Dugin, 2000: 199-203).

I přes počáteční kritiku Dmitrije Medveděva, eurasijské byly velmi spokojeny s jednáním Dmitrije Medveděva v rámci konfliktu v Gruzii, který svým jednáním potvrdil historickou velikost Ruska tváří v tvář „západním hrozbám“ (Laruelle, 2008b).

Ochota Moskvy použít vojenskou sílu proti Gruzii v srpnu 2008 prohloubila napětí mezi Ruskem a mnoha jejími klíčovými partnery, ale na druhou stranu tímto Rusko ukázalo, že má dostatečnou sílu a prestiž hájit a definovat své zájmy jak je to pro ni vhodné.

4.2.3. Civilizacionisté a partnerství s Čínou

Stejně jako expanzionisté, také zastánci tohoto přístupu, představují Rusko jako samostatnou jednotku, kulturně protizápadní stát vystupující v převážně nepřátelském světě. Civilizacionisté přejímají dále ideu teritoriální velmoci, nicméně neusilují o pokračující expanzi, ale o návrat uspořádání regionu do původních hranic před rozpadem SSSR. Území

⁹³ **BBC: Georgia conflict a year on.**

Zdroj: http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/europe/2008/georgia_russia_conflict/default.stm (14. 4. 2012)

tedy není pro zastánce civilizačního přístupu jedinou důležitou proměnnou pro obnovení statusu supervelmoci ze sovětského období. Co se týče spolupráce civilizacionisté podporují budování užších vztahů s Čínou, Indií a dalšími euroasijskými zeměmi (Tsygankov, 2003).

Vztahy s Čínou jsou pro Rusko z geopolitických, historických a ekonomických důvodů jednou z hlavních os jeho zahraniční a bezpečnostní politiky. Těsnější vztahy s Čínou byly v době prezidentství Vladimíra Putina vnímány jako důležitá podmínka pro posílení zahraničně-politického postavení Ruska. Podobně i Čína považovala zintenzivnění vztahů s Ruskou federací za významný nástroj posilující její význam. Kromě toho spolupráce Ruska a Číny, vytváří základ pro úspěšné budování multipolárního systému ve světě a zároveň umožňuje čelit USA jako jediné supervelmoci (Balabán, 2010: 70).

Zmíněný důraz na Čínu se potom projevil i v praktické oblasti ruské zahraniční politiky v podobě ruského ministra zahraničí a později i premiéra, Jevgenije Primakova. Ten prosazoval vyvažování hegemonických tendencí USA skrze východní politiku a vytvoření aliance mezi Ruskem, Indií a Čínou, s možností připojení Íránu (viz Primakovova doktrína). V rámci tohoto směru pak Rusko posilovalo vzájemnou spolupráci s těmito státy v bilaterální, ale i multilaterální dimenzi, například skrze organizace jako je Šanghajská organizace spolupráce (ŠOS).

Můžeme říci, že vzájemný vztah Ruska a Číny se rozvíjel ve třech základních směrech. Za prvé jde o strategickou část, tedy například o obchod se zbraněmi, společná vojenská cvičení, spolupráce v rámci ŠOS, společný přístup vůči Severní Koreji a Íránu ale také například spolupráce na vesmírném programu. Druhým bodem je ideologická rovina, která se týká společného přístupu k mezinárodním vztahům, konkrétně jde o kladení důrazu na multilateralismus a vyrovnávání hegemonických tendencí USA a přístup vůči státní suverenitě a teritoriální integritě. Poslední součástí potom jsou ekonomické vztahy,

kam bychom mohli zařadit vzájemný obchod a také energetickou politiku (Blank, 2006).

V květnu 2008, pak bylo přijato Společné prohlášení Ruské federace a Čínské lidové republiky o hlavních mezinárodních otázkách. V prohlášení je zdůrazněna klíčová role Šanghajske organizace pro spolupráci při posilování strategické stability, míru a bezpečnosti, rozvoje hospodářské a humanitární spolupráce v Eurasii. Smluvní strany znovu potvrdily svůj závazek k další konsolidaci vztahů v rámci Šanghajske organizace pro spolupráci.⁹⁴

4.2.4. Geoeconomický přístup ve vztahu k Ukrajině

Geoeconomický přístup, jak už název napovídá, upřednostňuje v současném postudenoválečném světovém uspořádání, roli geoeconomických faktorů nad faktory geopolitickými. Rusko se při využívání svého strategického postavení (*křížovatka Eurasie*), nemá omezit pouze na vztahy se Západem, ale má spolupracovat i s asijskými zeměmi. Stoupenci této školy navrhuji řadu nadnárodních ekonomických projektů, které jsou podporovány ze strany státu a soukromého sektoru, za účasti různých západních a asijských zemí. Do těchto projektů řadíme např. výstavbu nových dopravních cest či energetických potrubí (Tsygankov, 2003). Tato geopolitická škola je velmi podobná stabilizačnímu přístupu, takže je možné do ní zařadit i výše popsané integrační procesy v rámci Eurasie.

Ruská federace má obrovské zásoby energie. Má více než pětinu známých světových zásob zemního plynu a nejméně 75 miliard barelů ropy, což je asi 7 % celkové světové zásoby (Simpson, 2006). Tyto statistické údaje nám ukazují, jaký značný mocenský vliv má Rusko.

⁹⁴ **Společné prohlášení Ruské federace a Čínské lidové republiky o hlavních mezinárodních otázkách 2008** (rus. Совместная декларация Российской Федерации и Китайской Народной Республики по основным международным вопросам).
Zdroj: http://news.kremlin.ru/ref_notes/240 (10.4.2012).

Zvláště v postsovětském prostoru pak Ruská federace využívá závislost na energii jako určitý nástroj k dosažení politických cílů a právě Ukrajina je toho dobrým příkladem. Ruské energetické zájmy a přítomnost Ruska v ukrajinských ropných rafinériích (zcela vlastní dvě ze šesti), tak např. poskytují možnost ruským ropným magnátům vyjednávat s ukrajinským předsedou vlády o cenách benzínu. Nicméně za rozhodující se považuje ruská snaha ovládnout a vlastnit ukrajinské energetické tranzitní sítě, v ideálním případě možná i energetické zdroje⁹⁵.

Ukrajina představuje pro Rusko velmi důležitou klíčovou tranzitní zemi důležitou pro přepravu ruského plynu k evropským zákazníkům. Má sloužit jako jakási cesta Ruska do Evropy. Z tohoto důvodu je relevantní, aby byla zapojena do integračních procesů, iniciovaných Ruskou federací. To, ale může být problém např. v případě již zmiňovaného projektu Eurasijského svazu, který může pro Ukrajinu představovat ohrožení evropského směřování a klasickou volbu výběru mezi Západem a Východem.

Brzezinski ve své knize „Velká šachovnice“ označuje Ukrajinu za jednu z nejdůležitějších zemí pro klidnou budoucnost našeho světa. Zvláštní pozornost si Ukrajina podle Brzezinského zaslouží údajně pro svůj obrovský význam, jenž Ukrajině přikládá Rusko. Pro Rusko je a vždy bude Ukrajina klíčem k případnému znovuvytvoření ruské velmoci, klíčem k hospodářskému vzestupu a také klíčem příslušnosti Ruska k Evropě – bez Ukrajiny by jakákoli případná ruská velmoc na bázi SSSR byla vždy již asijskou entitou než evropskou mocností (Brzezinski, 1999: 117-119).

⁹⁵Ministerstvo zahraničních věcí, *Souhrnná teritoriální informace o Ukrajině*, dostupné na: http://www.mzv.cz/kyiv/cz/obchod_a_ekonomika/souhrnna_teritorialni_informace/index.html (11. 4. 2012)

Závěrem této podkapitoly můžeme konstatovat, že eurasianismus představuje určitou geopolitickou složku v zahraniční politice Ruské federace, která předkládá jednotlivé návrhy toho, jak by Rusko mělo jednat v rámci zachování své územní celistvosti a posílení svého mezinárodní postavení.⁹⁶ Z pohledu tohoto pojetí eurasianismu, lze vnímat řadu zahraničněpolitických kroků, jenž Rusko v posledních letech podniklo jako určitý způsob vlivu eurasianismu na zahraniční politiku Ruské federace. Výše uvedené praktické příklady představují jen ukázkou toho, jak je možné na základě různých geopolitických škol eurasianismu, interpretovat jednotlivé zahraničněpolitické kroky Ruské federace s cílem posílit svou pozici v Eurasii

Ruské úsilí zajistit si pozici eurasijské velmoci, je ve výše uvedených případech víceméně úspěšné. Díky svým zásobám ropy a zemního plynu, Ruská federace využívá závislost na energii jako určitou zbraň k dosažení politických cílů, což bylo demonstrováno na případu Ukrajiny. Ochota Moskvy použít vojenskou sílu proti Gruzii v srpnu 2008 zase ukázalo na to, že Rusko má dostatečnou sílu a prestiž hájit a definovat své zájmy jak je to pro ni vhodné. Ruský zájem na posílení jeho mezinárodní prestiže a budování hospodářských vztahů vedlo k většímu zapojení se v Asii. Těsnější vztahy s Čínou byly v době prezidentství Vladimíra Putina vnímány jako důležitá podmínka pro posílení zahraničně-politického postavení Ruska. Důležitým projektem je vytvoření Eurasijského svazu, který by pro Rusko znamenal další rozšíření a upevnění vlivu v Eurasii.

⁹⁶ Propojení geopolitiky s eurasianismem (viz Morozová, 2009: 667–686).

5. ZÁVĚR

S nástupem Vladimíra Putina do funkce prezidenta se převažujícím proudem ruského zahraničněpolitického myšlení stala teorie tzv. multipolárního světa. Teorie multipolárního světa našla svůj odraz i v oficiální ruské zahraničněpolitické koncepci z roku 2000, která o Rusku hovoří jako o velmoci a jednom z nejvlivnějších center moderního světa, jež má odpovědnost za udržení bezpečnosti ve světě jak v globálním, tak i regionálním měřítku. V období Putinova Ruska tedy spíše než převratné změny v hlavních směrech geopolitické orientace ruské zahraniční politiky má význam proměna nástrojů, pragmatizace a ekonomizace politiky. Jeho příklon k realismu až pragmatismu je vidět především ve vztazích k blízkému zahraničí. Důležitou roli nejenom v ekonomické, ale i v politicko-bezpečnostní dimenzi, hraje ekonomika jakožto klíčový nástroj pro obnovení velmocenské role Ruska. Důležitý je také vztah k bývalým zemím sovětského svazu a záměr, pokusit se obnovit ruskou hegemonii v oblasti *blízkého zahraničí*, tj. ve střední Asii, jižním Kavkaze a Ukrajině, především prostřednictvím snížení amerického vlivu v těchto zemích (především se jedná o Gruzii a Ukrajinu). Srpnová válka v Gruzii z roku 2008 může být dobrým příkladem tohoto přístupu, tento konfrontační styl ruské zahraniční politiky založený na neo-imperiální politice v sobě nese prvky eurasianismu, zvláště pak expanzionistického přístupu.

Od nástupu Vladimíra Putina došlo také k intenzivnějšímu rozvoji spolupráce s klíčovými zeměmi Asie, především Čínou, což souvisí s ruskou vizí multipolárního světa a vyrovnávání moci USA. Po 11. září 2001 nejprve nastává Po 11. září 2001 nejprve nastává opětovný příklon k USA, později následovaný zvýšeným zájmem o další regiony, nárůst zájmu o ekonomické otázky a v této souvislosti i zintenzivnění používání ekonomických nástrojů zahraniční politiky, které má Rusko, jako významný exportér surovin, k dispozici

V zahraniční politice Ruska po nástupu Dmitrije Medvěděva je pak zachována určitá kontinuita vůči předchozímu období, což je patrné například i na tom, že nová koncepce zahraniční politiky Ruské federace z roku 2008 rozvíjí a doplňuje koncepci z roku 2000. Jak jsme mohli vidět na jednotlivých zahraničně politických koncepcích, současná ruská zahraniční politika se snaží do značné míry sledovat principy, které zdůrazňují stoupenci různých směrů neoerasianismu. Jejich zdůvodnění je ovšem pragmatické se zdůrazněním silné role ekonomických zájmů a geoekonomiky v současném světě. Jak již bylo napsáno, Koncepce národní bezpečnosti i zahraničněpolitická doktrína z roku 2000 a 2008 do značné míry zakotvují základní teze eurasianismu zvláště je to důraz na multipolaritu světa a národní zájmy Ruska v jeho bezprostředním okolí v eurasijském prostoru, posilování ekonomické moci se vzrůstajícím důrazem na geoekonomické prvky, pak zřetelně odkazují na ideje dvou škol neoeurasianismu tj. stabilizační a geoekonomický přístup.

Hlavním cílem mé práce byla snaha nalézt praktické projevy eurasianismu v zahraniční politice Ruské federace a zároveň potvrdit či vyvrátit hypotézu o tom, zda Rusko hraje roli eurasijské velmoci a postupně tak naplňuje ideje eurasianismu a to na základě důležitého geopolitického aspektu eurasianismu, pozice a role Ruska v Eurasii.

Závěrem tedy můžeme konstatovat, že pokud budeme vycházet z geopolitického významu eurasianismu v zahraniční politice Ruské federace, tak při konfrontaci teoretických směrů eurasianismu, dle konceptualizace Andreje Tsygankova, s reálnou zahraniční politikou Ruské federace v Eurasii, můžeme najít praktické projevy vlivu eurasianismu v zahraniční politice Ruské federace. Praktickým příkladem vlivu expanzionistického přístupu eurasianismu na zahraniční politiku Ruské federace může být ruská invaze do Gruzie v srpnu 2008. V rámci vlivu stabilizačního přístupu eurasianismu, můžeme uvést jako praktický příklad integrační procesy v Eurasii iniciované Ruskem, zvláště pak v současné době probíhající projekt na vytvoření Eurasijského svazu. Vliv

civilizačního přístupu eurasianismu je patrný při rozvíjení strategického partnerství s Čínskou lidovou republikou. Co se týče geoeconomického přístupu eurasinismu, tak tento vliv na zahraniční politiku Ruské federace je patrný, podobně jako v případě stabilizačního přístupu, v podpoře integračních procesů iniciovaných Moskvou v oblasti Eurasie, dalším příkladem vlivu tohoto směru na zahraniční politiku, může být využívání závislosti na energii jako určitého nástroje k dosažení politických cílů, což bylo demonstrováno na případě Ukrajiny.

Výše uvedené praktické příklady představují jen ukázkou toho, jak je možné na základě různých geopolitických škol eurasianismu, interpretovat jednotlivé zahraničněpolitické kroky Ruské federace s cílem posílit svou pozici v Eurasii. Ruské úsilí zajistit si pozici eurasijské velmoci, je ve výše uvedených případech víceméně úspěšné. Díky svým zásobám ropy a zemního plynu, Ruská federace využívá závislost na energii jako určitou zbraň k dosažení politických cílů, což bylo demonstrováno na případě Ukrajiny. Ochota Moskvy použít vojenskou sílu proti Gruzii v srpnu 2008 zase ukázalo na to, že Rusko má dostatečnou sílu a prestiž hájit a definovat své zájmy jak je to pro ni vhodné. Ruský zájem na posílení jeho mezinárodní prestiže a budování hospodářských vztahů vedlo k většímu zapojení se v Asii. Těsnější vztahy s Čínou byly v době prezidentství Vladimíra Putina vnímány jako důležitá podmínka pro posílení zahraničně-politického postavení Ruska. Důležitým projektem je vytvoření Eurasijského svazu, který by pro Rusko znamenal další rozšíření a upevnění vlivu v Eurasii. Na základě této analýzy tedy můžeme považovat hypotézu o tom, že Rusko hraje roli eurasijské velmoci a postupně tak naplňuje ideje eurasianismu za potvrzenou.

6. SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

6.1. Literatura

Asmus, Ronald D. :(2002). *Opening Nato's Door: How the Alliance Remade Itself for a New Era*. Columbia University Press.

Bassin, Mark, Aksenov, Konstantin, E. :(2006). Mackinder and the Heartland Theory
in Post-Soviet Geopolitical Discourse, *Geopolitics*, Vol. 11, No. 1, pp. 99–118.

Brzezinski, Zbigniew: (1999). *Velká šachovnic*, Mladá fronta. Praha.

Clunan, Anne L. :(2009). *The Social Construction of Russia's Resurgence: Aspirations, Identity and Security Interests*. The Johns Hopkins University Press.

Dugan, Arthur., B.: (1962). Mackinder and His Critics Reconsidered, In: *Journal of Politics*, Vol. 24, No. 2 (May), pp. 241-257.

Duleba, Alexander: (2001). *Zahraníční politika Ruska: historický náčrt a současnost*,
Bratislava, ŠPÚ.

Helísek, Mojmír: (2004). *Měnové krize. Empirie a teorie*. Professional Publishing, Praha.

Hodač, Jan, Strejček, Petr: (2008). *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Mezinárodní politologický ústav: Brno

Hooloway, David.:(1989). Gorbachev's New Thinking, In: *Foreign Affairs*, Vol. 68 Issue 1, pp 66-81.

Kefeli, I., F.: (2010). *Geopolitika Evrazii*. Baltijskij gosudarstvennyj universitet. Sankt-Peterburg.

Kozyrev, Andrei: (1992). Russia: A Chance for Survival. In: *Foreign Affairs*, Spring92, Vol. 71, Issue 2.

Kuchyňková, Petra: (2006). *Utváření ruské zahraniční politiky po roce 1991 v postsovětském prostoru*, in: Kuchyňková, Petra – Šmíd, Tomáš (eds.): *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*, Brno.

Laruelle, Marlène : (2008a). *Russian Eurasianism An ideology of empire*. The Johns Hopkins University Press.

- Light, Margot: (2003). Search of an Identity: Russian Foreign Policy and the End of Ideology. In: *Journal of Communist Studies & Transition Politics*, Vol. 19 Issue 3, p42-59.
- Lomagin, Nikita: (2011). *Medvedev's "Fourteen Points"*, In: Kanet, Roger, E.(ed.): *Russian Foreign Policy in the 21st Century*. Palgrave Macmillan.
- Mackinder, Halford M.: (1904). The Geographical Pivot of History. In: *The Geographical Journal*, Vol. 23, No. 4, pp. 421-437.
- Mankoff, J.: (2008). Russian Foreign Policy and the United States after Putin. *Problems of Post-Communism*, Vol.55, No.4, pp.42-51.
- Mankoff, J.: (2012). *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*. Rowman & Littlefield. London.
- Medvěděv, Roj: (2008). *Dmitrij Medvěděv. Prezident Rossijskoj federacii*. Vremja. Moskva.
- Melvil, A.- Shakleina, T. eds.(2005): *Russian Foreign Policy in Transition: Concepts and Realities*, Central European University, Budapest.
- Morozov, S., S.: (2004). *Diplomatija V.V. Putina*. Izdatelskij Dom Izmajlovskij. Sankt Peterburg.
- Morozova, Natalia: (2009). Geopolitics, Eurasianism and Russian Foreign Policy Under Putin. In: *Geopolitics*, Vol. 14, No. 4, 2009, pp. 667–686.
- O'Loughlin, J., Kolossov, V.: (2002). Still not worth the bones of a single Pomeranian grenadier: the geopolitics of the Kosovo war 1999. *Political Geography*. Vol. 21, pp. 573–599.
- Person, Robert: (2002). *Whither Russia? An Analysis of Russian Foreign Policy Under Vladimir Putin*. International Relations. Stanford University.
- Primakov, Jevgenij., M. (2010): *Svět bez Ruska? K čemu vede politická krátkozrakost*. Ottovo nakladatelství.
- Sakwa, R. (2008): *Putin. Russia's choice*. Routledge. New York.
- Savickij, Petr.N. sos.A.G.Dugin. (1997): *Kontinent Evrazija*. Moskva. Argaf.
- Sergunin, A., A. (2004): Discussions of International Relations in Post-communism Russia, *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 37, pp. 19-35.
- Shevtsova, Lilia. (2005): *Putin's Russia*, Carnegie Endowment for International Peace. Washington.

Schmidt, Matthew. (2005). Is Putin Pursuing a Policy of Eurasianism? *Demokratizatsiya*, Vol. 13, No 1, pp. 87-99.

Smith, G. (1999): The Mask of Proteus: Russia, Geopolitical Shift and the New Eurasianism, *Transactions of the Institute of British Geographers*, Vol 24, No 4, pp. 481-494.

Spiridonov, Andrei: (2002). Ruská zahraniční politika, vztahy s USA (1991-2002), *Mezinárodní politika*, 8/2002, s. 8-11.

Tolz, Vera: (1994). Short Term Stability: At What Cost? In. *Perspective*, Russian Research Center, Harvard University, Vol. 5, No. 2 (November-December)

Tsygankov, Andrei, P.: (1999). Od mezinárodního institucionalismu k revolučnímu expanzionismu: Zahraničně politická debata v současném Rusku, *Politologický časopis*, č. 2/ 1999, s. 31-47.

Tsygankov Andrei., P.: (2001). The final triumph of the Pax Americana? Western intervention in Yugoslavia and Russia's debate on the post-Cold War order, *Communist and Post-Communist Studies* .Vol. 34, No. 2, pp.133–156.

Tsygankov, Andrei., P.: (2005). Vladimir Putin's Vision of Russia as a Normal Great Power, *Post Soviet Affairs*, Vol. 21, No. 2, pp. 132-158.

Tsygankov, Andrei P.: (2007). Finding a Civilisational Idea: "West," Eurasia," and "Euro-East" in Russia's Foreign Policy. *Geopolitics*, Vol. 12, No. 3, pp. 375-399.

Tsygankov, Andrei P.: (2008). Two Faces of Putin's Great Power Pragmatism. *Soviet and Post-Soviet Review*. Vol. 33, No. 1, pp. 103-119.

Tsygankov, Andrei, P.: (2010). *Russia's foreign policy: change and continuity in national identity*. Rowman & Littlefield. London.

Trenin, Dmitri: (2001). *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*. Carnegie Moscow Center. Washington.

Voráček, Emil. (2004): *Eurasijství v ruském politickém myšlení: Osudy jednoho z porevolučních ideových směrů ruské meziválečné emigrace*, Praha.

Yekelchik, Serhy: (2007). *Ukraine: birth of a modern nation*. Oxford University Press. New York

6.2. Internetové prameny

Baev, Pavel, K.: (2004). Putin's War in Chechnya: Who steers the course ? *International Peace Research Institute Oslo*. On-line text: http://csis.org/files/media/csis/pubs/pm_0345.pdf (2. 4. 2012).

Balabán, Miloš: (2006). Postavení Ruska a jeho vývoj do roku 2020 s výhledem do roku 2050. *Pražské sociálně vědní studie*. On-line text: http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/247_PF-013.pdf (2. 3. 2012).

Blank, Stephen: (2006). Can Anyone Save This Marriage? Russo-Chinese Energy Relations. *Carnegie Endowment for International Peace*. On-line text: <http://www.carnegieendowment.org/events/?fa=eventDetail&id=891> (12. 4. 2012).

Bohlen, Celestine: (1992). Russian Nationalists Protest Vote Against Serbia. *The New York Times* 8.6. 1992. Dostupné na: <http://www.nytimes.com/1992/06/08/world/russian-nationalists-protest-vote-against-serbia.html> (2. 3. 2012).

CIA - The World Factbook.

Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html> (2. 3. 2012)

Dugin, G., Alexander: (2000). *Osnovy geopolitiky*. On-line text: <http://ratnikjournal.narod.ru/zip/Dugin.Geopolitika.pdf>. (28. 1. 2012)

Dugin, G., Alexander: (2006). „O skitanijách věčných i o Čečně“ (О скитаниях вечных и о Чечне). *Jevrazia*. On-line text <http://www.evrazia.org/modules.php?name=News&file=article&sid=3193> (30. 3. 2012).

Dugin, G., Alexander: (2008). Rossija dolžna vvesti vojska v Tbilisi (Россия должна ввести войска в Тбилиси). On-line text: <http://www.nr2.ru/moskow/190098.html> (14. 4. 2012).

Duleba, Alexander: (1998) : *Rusko, střední Evropa a rozšiřování NATO*. On-line text: <http://www.aepress.sk/mot/mo498.htm>, (21. 2. 2012)

Holzer, Jan: (2000). „Proprezidentská strana“ – modelový typ ruské stranické soustavy? *Středoevropské politické studie*. Číslo 4, ročník 2. On-line text: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=104> (3. 4. 2012).

Holzer, Jan - Kuchyňková, Petra: (2005). „Jelcinovo Rusko. Případová studie nejistého režimu“, *Středoevropské politické studie*, 4/2005 On-line text: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=250> (13.3. 2012)

Kaucký, Stanislav: (1999). Desert Fox - čtyři dny pro pouštní lišku. *ATM-online*. Dostupné na: <http://www.atmonline.cz/analyzy/irak1999/irak1998.htm> (30.3.2012).

Kratochvíl, Petr: (2002). Multipolarity American theory and Russian practice. *Paper presented at Annual CEEISA Convention*.

On-line text:

http://se2.isn.ch/serviceengine/Files/EINIRAS/31431/ipublicationdocument_singledocument/59AF449B-E146-4050-A020-C6C1CCEAB215/en/2002-00-Multipolarity.pdf (2. 3. 2012).

Laruelle, Marlène: (2007). Alexandre Dugin: A "Eurasianist" View on Chechnya and the North Caucasus. *North Caucasus Analysis*. Vol. 8, No. 6. On-line text: http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=3455 (30. 3. 2012).

Laruelle, Marlène: (2008b). Neo- Eurasianist Alexander Dugin on the Russia-Georgia Conflict. *CACI Analyst*.

On-line text: http://www.cctr.ust.hk/materials/library/Laruelle_Dugin_and_russia-Georgia_conflict.doc (15. 4. 2012).

O'Loughlin John: (2000). Geopolitical Fantasies and Ordinary Russians: Perception and Reality in the Post-Yeltsin Era. *Paper presented at the Annual Meeting of the Association of American Geographers*. On-line text:

<http://www.colorado.edu/UCB/Research/IBS/PEC/johno/pub/pittsburgh.pdf> (30. 3. 2012).

Osipovich, Alexander: (2008). Putin, not Medvedev, Remains Master of Russian Foreign Policy. *Eurasianet* 7. 5. 2010. On-line text:

<http://www.eurasianet.org/node/61010> (12.4. 2012).

Ostrovsky, Max: The Idea of Eurasia. *Working Papers*, Department of History. Online

text: <http://www.ef.huji.ac.il/publications/ostrovsky.pdf> (2. 2. 2012).

Shlapentokh, Dmitry: (2005). Russia's Foreign Policy and Eurasianism. *Eurasianet*.

On-line text:

<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav080205a.shtml> (6. 3. 2012)

Simpson, Emma: 2006. Russia wields the energy weapon. *BBC* 14. 2. 2006, Dostupné na: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/4708256.stm>, 12. 4. 2011.

Souleimanov, Emil: (2011). Geneze rusko-amerických vztahů v letech 1991-2001 a problematika kavkazsko středoasijského prostoru. *Almanach Actual*

Issues in World Economics and Politics. Volume VI. Faculty of International Relations University of Economics in Bratislava

On-line text: http://fmv.euba.sk/files/Almanach_1_2011.pdf (23. 3. 2012)

Tsygankov, Andrei, P: (2003). Mastering Space in Eurasia: Russian Geopolitical Thinking after the Soviet Break-Up. On-line text:

<http://bss.sfsu.edu/tsygankov/Research/RusEurasPap.htm> (3. 3. 2012).

Urban, Andrey: (1995). Kozyrev Calls START-2 Ratification 'Most Urgent Task'. *Federation of American Scientists* 28. 3. 1995

Dostupné na: <http://www.fas.org/nuke/control/start2/news/sov95059.htm> (12.3.2012).

Vidiakin, Andrey: (2010). The Process of Russian Foreign Policy Formation. *Center*

for Strategic Studies. On-line text:

http://www.bilgesam.org/en/index.php?option=com_content&view=article&id=314:the

-process-of-russian-foreign-policy-formation&catid=104:analizler-rusya&Itemid=133

(5. 3. 2012).

Wallander, Celeste A.: (2000). Wary of the West: Russian Security Policy at the Millennium. *Arms Control Association*. On-line text:

<http://www.armscontrol.org/print/618> (25. 3. 2012).

Yeltsin letter supports Milosevic. *BBC* 27. 3. 1999. On-line text:

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/305426.stm> (30. 3. 2012).

Yeltsin wants emergency G7 meeting on Kosovo. *CNN* 1. 4. 1999

On-line text: <http://articles.cnn.com/keyword/igor-ivanov/featured/5> (30. 3. 2012).

Zjuganov, Gennadij. A. (1999): *Geografija pobědy: Osnovy rossijskoj geopolitiki*. On-line text:

http://www.democracy.ru/library/misk/geopolitics_zuganov/page1.html (4. 3. 2012).

Zjuganov kritikujet Putina i HATO. *Lenta.ru* 5. 3. 2000. On-line text:

http://www.lenta.ru/russia/2000/03/05/putin_bbc/zyuganoid.htm (16. 3. 2012).

Kosovo peace plan agreed. *BBC* 4. 6. 1999. On-line text:

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/360507.stm> (30. 3. 2012).

6.3. Dokumenty

Bělověžské dohody. Dostupné na: Dostupné na:

http://www.cismission.mid.ru/ii1_4.html (8. 3. 2012)

Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace 1997

Dostupné na: <http://stra.teg.ru/library/national/34/2/0> (20. 3. 2012).

Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace 2000

Dostupné na: <http://www.russiaeurope.mid.ru/russiastrat2000.html> (3. 3. 2012).

Koncepce ruské zahraniční politiky z roku 2000

Dostupné na: <http://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>. (3. 3. 2012).

Koncepce ruské zahraniční politiky z roku 2008

Dostupné na: <http://archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07/204750.shtml> (3.3. 2012).

Poselství prezidenta Ruské federace: Pořádek ve vládě – pořádek v zemi (o situaci v zemi a základních směrech politiky Ruské federace). Dostupné na: <http://www.zakonprost.ru/content/base/part/163751> (17. 3. 2012).

Prohlášení o státní svrchovanosti Ruské sovětské federativní socialistické republiky. Dostupné na: <http://www.politika.su/doc/dogs.html> (8. 3. 2012)

Společenství svrchovaných republik. Dostupné na: www.soyuz.by/ (17. 3. 2012).

Společné prohlášení Ruské federace a Čínské lidové republiky o hlavních mezinárodních otázkách. Dostupné na: http://news.kremlin.ru/ref_notes/240 (10. 4. 2012).

Strategický plán Ruska se zeměmi - členy Společenství nezávislých států 1995 Dostupné na: <http://www.mid.ru/ns-osndoc.nsf/osndd> (12. 3. 2012).

Strategie národní bezpečnosti RF do roku 2020.

Dostupné na: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html> (10. 4. 2012).

Rusko-čínské prohlášení o multipolárním světě a vytvoření nového mezinárodního řádu. Dostupné na: http://www.organic-s.ru/mi_znaem/kodeksi58022.html (20. 3. 2012).

Výsledky voleb do Ruské státní dumy a prezidentských voleb: Dostupné na: <http://www.russiavotes.org> (13. 3. 2012)

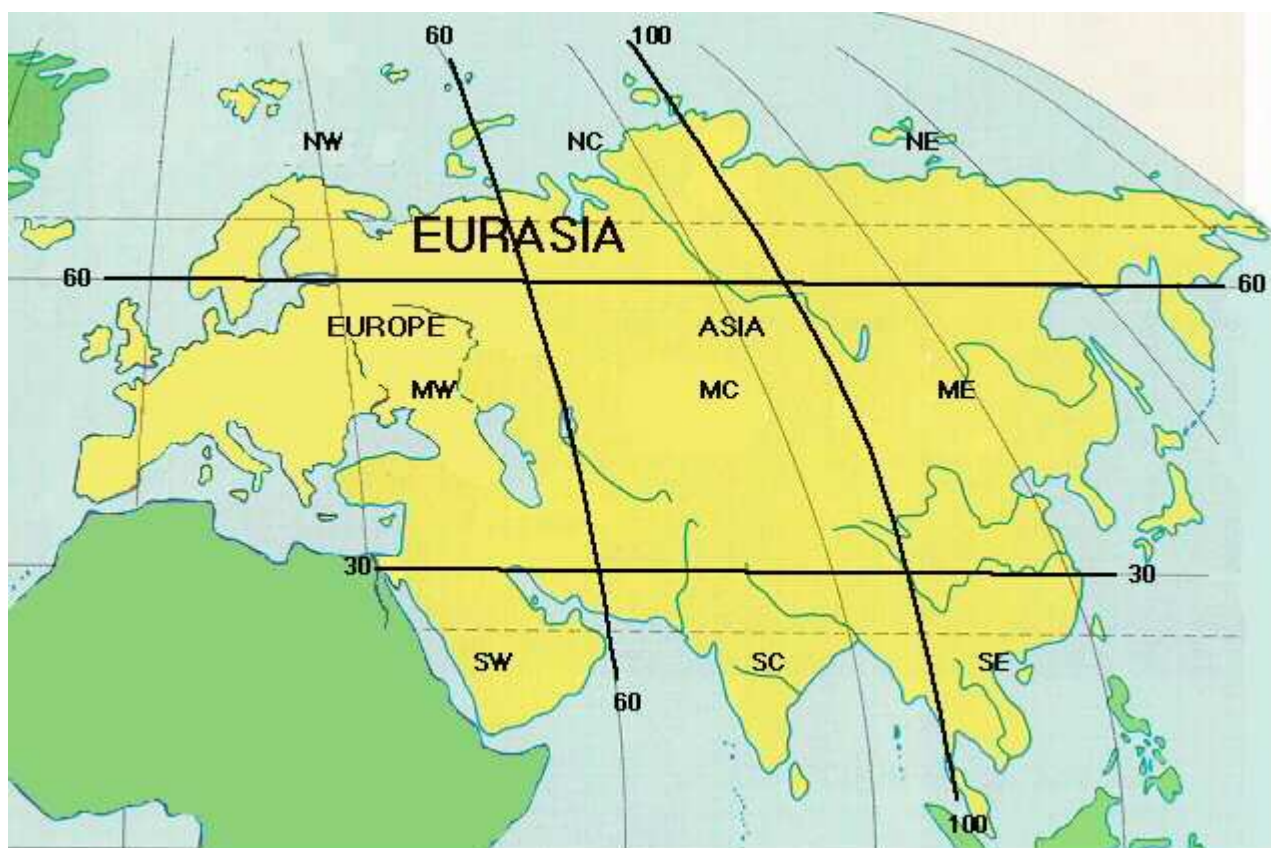
Zakládající akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi Severoatlantickou organizací a Ruskou federací

Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_25468.htm (17. 3. 2012).

7. PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Eurasie

Zdroj: <http://www.wdt.qc.ca/MAPS/eurasia.html> (5. 3. 2012).

Příloha č. 2

Heartland theory

Zdroj: Mackinder, 1904: 435.

Příloha č. 3

Struktura multipolárního světa – eurasijská vize budoucnosti

Zdroj: <http://evrazia.info/modules.php?name=News&file=article&sid=1886> (5. 3. 2012).

8. RESUMÉ

This work deals with the influence of eurasianism on foreign policy of the Russian Federation. The aim of this dissertation is to examine the practical manifestations of eurasianism in foreign policy of the Russian Federation and also to answer the question of whether Russia is playing the role of Eurasian power and gradually fills eurasianism ideas. Emphasis will be placed, especially on the period of President Vladimir Putin and Dmitry Medvedev. However, the work will reflect on what role occupied euroasianism plays in Russian foreign policy in various stages of its development after 1991 until the rise of Vladimir Putin as president of the Russian Federation. To map the dominant currents of modern Russia's eurasian geopolitical thinking will build on the work of A. P. Tsygankova.

The beginning of significant influence of eurasianism, on the real foreign policy of the Russian Federation is associated with the onset of Yevgeny Primakov to the position of foreign minister in 1996. Primakov began to pursue an independent policy and international cooperation of Russia with Europe and Asia, as an alternative to U. S. global domination. The concept of national security and foreign policy doctrine of the 2000 and 2008 largely enshrine the basic thesis that eurasianism particularly emphasises the multipolarity of the world and the national interests of Russia in the immediate vicinity of the Eurasian area, the strengthening of the economic power with increasing emphasis on the geo-economic elements, they then clearly link the ideas of two neoeurasianism schools stabilization and geo-economic approach.